

הישיבה השלוש-מאות-ועשרים-וחמש של הכנסת האחת-עשרה

יום שני, ד' בסיוון התשמ"ז (1 ביוני 1987)

ירושלים, הכנסת, שעה 11:04

א. חברי ברכה של יושב-ראש הכנסת לנשיא הונדורס

היור' ש' הלל:

אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.

חברי הכנסת, לכבוד ולעונג לי לקדם בברכה חמה בשמכם ובשמי את אורחנו הנכבד נשיא הונדורס, מר ג'וס אסקונה אוריו ובני-הפמליה שלו.

בתקופת כהונתו של הנשיא אסקונה אוריו התהדקו הקשרים בין שתי המדינות באורח משמעותי ביותר. בנובמבר 1985 נפתחה לראשונה שגרירות הונדורס בישראל, ואחרי כן נפתחה שגרירות ישראל בהונדורס. לפני חודשים מספר שמחנו לארח בישראל, וכאן בכנסת, את יושב-ראש הפרלמנט של הונדורס מר קרלו אורכין מונטיו. משלחת של הכנסת ביקרה בהונדורס לפני כחודש ימים, וברצוני להודות בהזדמנות זו על קבלת הפנים החמה שהעניקו לה השלטונות והעם בהונדורס.

הצטרפותה של הונדורס לחיק העמים הדמוקרטיים לפני כחמש שנים קירבה ללא ספק את הלבבות בין שני עמינו. הונדורס וישראל הן מדינות קטנות ודמוקרטיות הנאבקות על

עקרונותיהן, עקרונות של אי-חלוח ועצמאות, שמירה על זכויות הפרט וחירות האדם בתוך אזורים המצטיינים באי-שקט מחמיר.

אין לי ספק, אדוני הנשיא, כי תמצא בישראל כמיהה אמיתית לשלום ורצון ליישוב הסכסוך באזורנו. תמצא גם מדינה צעירה אשר הצליחה להקים, כמעט ללא משאבים ואוצרות טבע, תעשייה מפותחת וחקלאות מפוארת, אשר שמה יצא למרחוק. מעל לכול אני משוכנע, כי חיווכח גם במידת החום והאהדה, שחש העם בישראל כלפיך וכלפי עמך, וברצוני הכן להרחיב ולהעמיק את הקשרים הקיימים בין שתי מדינותינו.

אני מאחל לך, אדוני הנשיא, שהות נעימה ומעניינת בביקור בארצנו. מן הכנסת בירושלים, בית ישראל, החוגגת בימים אלה 20 שנה לשחרורה ולאיתחודה, ברצוני לברך אותך, את דעייתך ואת חברי המשלחת המכובדת בברכה המסורתית: ברוכים אתם כבואכם וברוכים תהיו בצאתכם.

ב. רצח הילד רמי חבה ז"ל והמצב הביטחוני ביהודה, בשומרון ובעזה

והתגברות הפיגועים בהם

היור' ש' הלל:

אנו עוברים לסעיף היחיד בינתיים שעל סדר-היום: רצח הילד רמי חבה ז"ל והמצב הביטחוני ביהודה, בשומרון, בעזה והתגברות הפיגועים בהם. יפתח שר הביטחון, אדוני השר, בבקשה.

שר הביטחון יי רבין:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, כפתח ההודעה בנושא מטעם הממשלה ברצוני לשלוח מעל דוכן זה השתתפות באבל ותנחומים למשפחות מוזה, חבה וג'רוסי, שיקריהן נרצחו, על-ידי חיות אדם, כאשר הם יהודים וישראלים. אין מלים לבטא את הזעזוע והזוועה של רצח ילד חף מפשע על-ידי רצחן גולגולתו באבן, או ניסיון לשדוף, באמצעות קבוק תבערה, משפחה שלמה, או לירות באדם השואף לחיים משותפים עם ערבי עזה. אין אפשרות להשלים עם מעשי ורועה כאלה, ועל הממשלה לעשות הכול כדי למנוע אותם.

בימים אלה אנו מציינים מלאות 20 שנה למלחמת ששת הימים, תוצאותיה של מלחמת ששת הימים הציבו את קווי ההגנה של מדינת ישראל: בדרום — בתעלת סואץ; במזרח — בנהר הירדן לכל אורכו; ובצפון-מזרח — ברמת-הגולן. קווי

ההגנה הללו נתנו לישראל עומק אסטרטגי מול המדינות המצויות במצב מלחמה אתנו ומרחב תמרון מדיני עם המדינות שרצו שלום עמנו.

אני רוצה להזכיר לחברי הכנסת את השוני בין שלושת האזורים האלה, בינם לבין עצמם. סיני ורמת-הגולן היו דלילי אוכלוסין. יהודה, שומרון ועזה מאוכלסים בערבים פלשתינים שמספרם עולה היום על מיליון ו-300,000 נפש.

עד היום, 20 שנה לאחר מלחמת ששת הימים, התרחשו עוד שלוש מלחמות והושג שלום עם המדינה הערבית החשובה — מצרים. ירושלים אוחדה לעיר שלמה בריבונות ישראל, ומשמשת כבירתה. הושג שלום עם מצרים במחיר כבר וכואב של פינוי חצי-האי סיני כולו. החוק והמשפט הישראלי הוחל על-ידי הכנסת על רמת-הגולן, המעמד המשפטי-המדיני של שטחי יהודה, שומרון ועזה הונח ללא הכרעה לקביעה סופית במשא-ומתן לשלום על גבולנו המזרחי, לכשייפתח. מתום מלחמת ששת הימים נתון השטח למעשה לממשל צבאי, ובתחום השנים האחרונות — לממשל צבאי ולמינהל אזרחי.

מכל שלושת האזורים, שצה"ל השתלט עליהם במלחמת ששת הימים, המאוכלס והפרוכלמטי ביותר הוא השטח שהיה

חוכרת כ"ז, ישיבה שכ"ה

— רצח הילד רמי חבה ז"ל והמצב הביטחוני ביהודה, בשומרון ובעזה והתגברות הפיגועים בהם —

מסוימים לפגוע בנו בדרך של טרור נפשע — זו רק קלקיליה.

אבל, אחזור לדברי. מלחמה אחת אינה יכולה לעקור משרש את הטרור, משום שהוא מסתייע במדינות ערביות המסייעות בכסף ומאפשרות שימוש בשטחן לגיוס ולאיומן ארגוני טרור. יש מדינות המאפשרות שימוש בכלייהן המדיניים — חקשורת, דרכונים, דואר דיפלומטי, שגרירויות — כדי לסייע לארגוני טרור להתקיים, להתרחב ולפעול.

היום הטרור פעיל נגדנו בשלוש זירות. הזירה האחת — מתוך לבנון, כטרור גבול. המלחמה בלבנון פגעה קשות באש"ף, אך לא חיסלה את הטרור מלבנון. במקום אש"ף באו ארגוני טרור שיעיים ואחרים, וגם הטרור הפלשתיני ממשיך לנסות לפגוע בנו בדרך של טרור גבול מלבנון.

בימים אלה ימלאו שנתיים להשלמת ביצוע החלטת הממשלה הנוכחית מינואר 1985 על-ידי צה"ל, ואני יכול לומר בסיפוק רב, שעל אף המשך ניסיונות הפיגוע הטרוריסטי מלבנון שום אזור ישראלי, ולא חשוב מה דתו, לא נרצח כתוצאה של פעולת טרור מלבנון. 17 חיילי צה"ל נפלו מאז כמאבק להשגת שלום לגליל, במובן הפשוט והישר של הבעיה: שני חיילי צה"ל נחטפו על-ידי ארגון "חיזבאללה": נוט מטוס "פנטום" נמצא בידי "אמל" — מחיר כואב, אך נמוך בהרבה מזה ששולם בשנתיים שקדמו לשנתיים האחרונות.

הזירה השנייה היא זירת הטרור מתוך השטחים — יהודה, שומרון ועזה — נגד מטרות בשטחים, בראש ובראשונה נגד מטרות יהודיות, אך גם ערביות, ונגד מטרות בתחומי ישראל שלפני מלחמת ששת הימים.

הזירה השלישית היא זירת הטרור שמחוץ למזרח התיכון.

איתר את דברי למדיניות הביטחון ושמירת הסדר הציבורי ביהודה, בשומרון ובעזה. המדיניות שלנו בנויה על פעילות בשני כיוונים עיקריים. הכיוון האחד: מלחמת חורמה בטרור האש"פיסטי — במסגרת החוק. אנחנו איננו נמצאים מעל החוק, אנחנו כפופים לחוקים של מדינת ישראל ולחוקים הקיימים ביהודה, בשומרון ובעזה. הכיוון השני: מתוך הערכתנו שמרבית האוכלוסייה הערבית הפלשתינית, בלא כל קשר לתחושותיה ולמאוייה המדיניים, איננה נוטלת חלק פעיל בטרור ואינה מסייעת לארגוני הטרור, המגמה היא לפעול בלפיה במסגרת האילוצים הכלכליים, כדי לאפשר לה לקדם את רמת חייה ואת איכות חייה. אני רוצה להבהיר: אני רואה בזאת לא רק ערך הומניטרי אלא, ובעיקר, אינטרס ביטחוני. אני רוצה שעל-ידי המדיניות הזאת, שמרכיב אחד שלה משלים את האחר, תהיה פגיעה במסגרת החוק בכל המסיתים והמסייעים לטרור, ולעומת זאת, על-ידי קידום רמת חייה של האוכלוסייה הערבית הפלשתינית נמנע אולי את הצטרפותה למעגל הפעילים בטרור.

עוזי לנדאו (הליכוד):
להיפך.

שר הביטחון י' רבין:
זו המדיניות.

הו"ר ש' הלל:

אדוני השר, אחת מוכן לענות על שאלה של חבר הכנסת עוזי לנדאו?

שר הביטחון י' רבין:
כן.

כלול בתחומי ארץ-ישראל המנדטורית, כוונתי ליהודה, שומרון ועזה.

אני בטוח שלא אגלה סוד אם אומר, שאני לפחות לא מצאתי בין חושבי השטחים ולו גם אחד היכול להימנות עם חוכבי ציון. כינם לכינוי יש עימות פוליטי. אני מקווה שנוכל לשמור את העימות בינינו במסגרת העימות הפוליטי, בלא שיתרחש גם עימות דתי. עד כה השכלנו למנוע את התפתחותו של העימות הפוליטי לעימות דתי, אך סכנה זאת עדיין קיימת.

גם לא אגלה סוד אם אומר, שמתום מלחמת ששת הימים קיים ויכוח ציבורי על דמותו של פתרון הקבע בגזרה הזאת. יש שתי אסכולות, השונות מהותית זו מזו, בעניין החתירה לשלום ובעניין דמותו של הפתרון המדיני והמשתמע ממנו — היכן יוצב גבולה המדיני של ישראל לכשיושג שלום בגזרה הזאת.

ממשלת האחדות הלאומית, המכהנת עתה כממשלה, ידעה עם הקמתה שוויכוח זה תלוי ועומד, ועל אף זאת, ומתוך ההכרה בו, החליטו הגושים הפוליטיים הגדולים להבדיל יחדיו, להקים את הממשלה ולטפל בבעיות המדינה על-פי סדר העדיפויות שמצאה הממשלה כולה לנוכח.

כשם שיש ויכוח לגיטימי על דמותו של פתרון הקבע, אני מאמין שיש הסכמה לאומית רחבה, ודאי בין כל מרכיביה של ממשלת האחדות הלאומית, על הצורך החיוני לקיים ביטחון ולשמור על ביטחון הארץ ועל הסדר הציבורי ביהודה, בשומרון ובעזה ללא הבדל דת ולאום. בנושא זה אין כל ויכוח בממשלת האחדות הלאומית. הצורך לפעול ולעשות את כל הניתן, כדי לתת ביטחון מרבי לכל התושבים החיים בשטחים, אינו נתון במחלוקת.

הרשו לי לומר: אין מלחמה אחת שתוכל לסיים את כל המלחמות במסגרת הסכסוך הערבי-ישראלי. אין גם מלחמה אחת היכולה לשרש אתה ולתמיד את הטרור הרצחני של ארגוני הטרור האש"פיסטי. זאת, משום שחלק ניכר ממדינות ערב — — —

מאיר כהן אבידב (הליכוד):

זאת משום שהחזרת את קלקיליה. לולי החזרת את חושבי קלקיליה אחרי מלחמת ששת הימים — לא היו נורקים בה בקבוקי תבערה.

חיים רמון (המערך):

אילו גירשת את כולם — לא היה שם אף אחד.

הו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת חיים רמון, חבר הכנסת חיים רמון, יש כאן שר העונה בשם הממשלה, ואני מבקש לאפשר לו לדבר. אם אתם רוצים לקיים את הדיון בלי השר — אין צורך להטריח אותו לכאן. השר עומד על הדוכן כדי להשיב בשם הממשלה. אם אתם רוצים להתווכח לדרכם — צאו החוצה.

שר הביטחון י' רבין:

אני מקנא בחבר הכנסת אבידב, התושב שהכעיה היחידה היא קלקיליה.

מאיר כהנא (חננוע כך):

לא. כל יהודה ושומרון.

הו"ר ש' הלל:

סליחה. חבר הכנסת כהנא, בבקשה להפסיק.

שר הביטחון י' רבין:

הלוואי שהייתי יכול לומר, במה שקשור לרצון גורמים

על מטענים. היו בנויים על חומר מאולתר, ולכן נזקם היה מוגבל ולא נרצח שום אדם כתוצאה מפיצוץ מטען חומר נפץ. גם היכולת להבריח אמצעי לחימה, מאקדח ומעלה, צומצמה. לצערי הרב כוצעו כל הפיגועים החמורים בשנת העבודה 1985/86 — רצח הזוגות כמעלה הרהגלבו, ליד מנזר כרמיון, ליד בית-שמש, ליד מבוא-ביתר — בנושק שנגנב מישראלים, בין שנגנב מצה"ל ובין שנגנב מישראלים בודדים; לא בנושק שהיה בידי המחבלים, לא בנושק שהוכרח מבחוץ, אלא בנושק שנגנב מידי ישראלים.

התחום השני הוא סיכול התארגנויות מקומיות, שבהן קשה יותר להיאבק בטרור הממוסד, ההצלחות בחשיפה ובסיכול לפני פיגוע, וגם אחרי פיגוע, היו רבות הרבה יותר במאבק בטרור הממוסד מאשר במאבק בהתארגנויות מקומיות.

אציג נתונים לגבי מידת ההצלחה של הגורם המרכזי העוסק בכך — השב"כ, בסיכול פיגועים מאז 1 בינואר השנה; ואני רוצה להביע מעל דוכן זה הערכה עמוקה לרמת אנשיו, לכישוריהם ולהישגיהם במלחמה בטרור. אני יודע, היו פה ושם חריגים, אבל בואו ניהור, זה הכלי היעיל ביותר למלחמה בטרור — חשיפת הטרוריסטים לפני פיגוע וגם אחרי פיגוע.

מאז 1 בינואר נחשפו 108 חוליות, 58 מהן בטרם הצליחו לבצע את הפיגועים שתוכננו, יתכן — לאחר הכיצוע.

כאשר מתכצע, לצערנו, פיגוע, בעיקר כשמדובר כפיגוע רצחני, אנחנו עושים מאמץ עילאי לתפוס את האנשים על-מנת שלא יעברו מעשי הזוועה שלהם ללא עונש.

מאיר כהנא (תנועת כך):
כן, נכון, מקבלים מאסר עולם.

שר הביטחון י' רבין:
עד היום, בשלוש השנים האחרונות, הגענו לחשיפת המבצעים של 80% ממעשי הפיגוע שבוצעו.

אני יודע, חלק מחברי במפלגה ואחרים ביקרו אותי על כך שחזרתי להפעיל אמצעים המותרים עליי החוק, כמו גירוש ומעצר מינהלי, כי בעיני מה שמחיר החוק — — — ציריל ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

מאיר כהן אבידב (הליכוד):
מעט מדי ומאוחר מדי.

שר הביטחון י' רבין:
אני רוצה לשאול את חבר הכנסת כהן אבידב איפה הוא היה שבע שנים — — —

חיים קופמן (הליכוד):
הוא רוצה לעזור לך.

שר הביטחון י' רבין:
סליחה.

מאיר כהן אבידב (הליכוד):
עשית הרבה מאוד, ואני רוצה לשבח אותך.

שר הביטחון י' רבין:
לא נרתענו מהכנסתו למעצר מינהלי של תושב ירושלים המזרחית בעל תעודת זהות ישראלית, פייסל אלי-חסייני, משום שלפי הכרתנו המלאה הוא היה גורם מדרוך בהסתה להפרות סדר ולטרור.

היו"ר ש' הלל:
בבקשה.

עוזי לנדאו (הליכוד):
אדוני השר, הרי את הכספים מעבירים כדי שישתמשו בהם לטרור ולא כדי שירגישו טוב יותר.

שר הביטחון י' רבין:
אתה טועה.

חיים רמון (המערך):

מאיר כהנא (תנועת כך):

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת חיים רמון, חבר הכנסת רמון, היה נדמה לי ששר הביטחון הוא חבר הסיעה שלך — חבר הכנסת רמון, אני מדבר אליך עכשיו — ואני מקווה שיש לך לפחות מעט אמון כדי לתת לו לסיים את דבריו.

חיים רמון (המערך):

— — — למסור אינפורמציה לשר הביטחון.

היו"ר ש' הלל:

תסלח לי, אתה לא צריך להפריע לשר הביטחון.

שר הביטחון י' רבין:

אני רוצה להבהיר לכל מי שידע את העובדות: בתקופה שלפני אישור העברת הכספים, כפי שנקבעה, עליי כודדים, לא היה לארגוני הטרור מחסור בכסף, אם מישוהו מנסה לחלול את יכולתם של גורמי טרור בשטחים לקבל כסף במדיניות הזאת — הוא פשוט איננו יודע מה הוא סח.

עוזי לנדאו (הליכוד):
זה לא נכון.

שר הביטחון י' רבין:

לגורמי הטרור היו תמיד דרכים להעביר כספים, והם לא היו צריכים לעשות זאת במצוהר ולהורשם כמעבירי כספים.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ושלום):
שמואל גורן הסביר לו את זה אתמול עשר דקות.

גאולה כהן (התחיה):

חיים רמון (המערך):

היו"ר ש' הלל:

חברת הכנסת גאולה כהן, חברת הכנסת גאולה כהן — אל תאמרי אחר כך שלא שמעת — חבר הכנסת חיים רמון, אני מבקש ממך, אם בכונתך להפריע לשר הביטחון, אצטרך לבקש ממך לעזוב את האולם, תן לשר לענות. אינך עוזר לו כזה.

שר הביטחון י' רבין:

הרשו לי לתאר את הדרכים שבהן מתבצעת הלחימה נגד הטרור מתוך השטחים. נעשה מאמץ בעיקר למניעת העברת אמצעי לחימה מחוץ לתחום הנשלט עליי מדינת ישראל, ממדינות ערב. לדעתי, הגורמים העוסקים בכך עושים זאת בהצלחה. אינני רוצה לומר שהסגירה היא הרמטית וטוטלית, אבל זו תקופה ארוכה שלא נעשה שימוש בחומרי נפץ חקניים, שאותם אפשר להכריח מבחוץ. מרבית הפיגועים שהיו בנויים

חבורת כ"ז, ישיבה שכ"ה
— רצח הילד רמי חבה ז"ל והמצב הביטחוני ביהודה, בשומרון וכעזה
והתגברות הפיגועים בהם —

מחומרים שקונים בכל חנות, ואם כסכונים. למעט מקרה אחד,
של הירי בג'רוסלם, לא היו בשנה האחרונה נפגעים מכלי נשק
יוריים.

אני יודע שלנרצח או לנפגע לא משנה כאילו אמצעים
מתרחש הפיגוע, אבל אנחנו עדים בעצם להודקקות של אלה
שרוצים לפגוע בנו לאמצעים שניתן להבינם במקום, וזה לא
בגלל העובדה שהם בחרו בכך, אלא משום שאין ביכולתם
להגיע לאמצעי לחימה שנוקם, פגיעתם, יהיו חמורים יותר.

אני רוצה להוסיף ולומר: אני מבין לכאבן של המשפחות
שיקריהן נרצחו. אני מבין לדאגת התושבים כאשר בקבוקי
תבערה נזרקים פה ושם, אבל, כפי שאמרתי להם בפגישה אתם,
אני גם מצפה מהם לנהוג כמו תושבי יישובי הצפון, שיודעים
שהלכו ליישוב ספר, שיודעים מה המשמעות של חיים בספר,
שרואים בזה שליחות — אם בכך מאמינים תושבי יהודה,
שומרון ועזה.

יגאל כהן (הליכוד):

אמרתי את זה באותו הקשר, כשאמרתי להם שהם לוקחים
סיכון ביטחוני: השתבחת בהם? נתת להם הרגשה שהם עושים
— או שאמרתי: ישבתם שם, לקחתם סיכון ביטחוני, זו
בעיה שלכם? באיזה הקשר נאמרו הדברים שאחרי משתבח
בהם? שאחרי מחזק אותם?

שר הביטחון י" רבין:

אני לא משבת או לא משבת. מי שהלך לשם מתוך הכרה
— — —

יגאל כהן (הליכוד):

— — —

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת כהן, שאלת, תחכה לתשובה, או שמא אתה
רוצה להפריע?

שר הביטחון י" רבין:

מי שהלך לשם מתוך הכרה, יודע לאן הוא הלך.

יגאל כהן (הליכוד):

איך אתה רואה את זה?

שר הביטחון י" רבין:

אני מדבר פה בשם הממשלה. כאשר ארצה להגיד לך את
דעתי, אגיד אותה לא מכאן.

יגאל כהן (הליכוד):

כשאמרתי את הדברים במגור, השתבחת בהם, אתה
משתבח גם כאן? חשוב להבין זאת.

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת כהן, אתה לא יכול להפריע. חבר הכנסת כהן,
אני קורא אותך לסדר פעם ראשונה.

יגאל כהן (הליכוד):

— — —

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת כהן, אני קורא אותך לסדר פעם שנייה.

שר הביטחון י" רבין:

אסביר לך, לא מכאן.

היו"ר ש' הלל:

אתה יכול לשאול, אך אתה לא יכול להפריע. קראתי לך
לסדר פעם שנייה.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
הם נפסקו?

שר הביטחון י" רבין:

הוא נעצר כמעצר מינהלי, ואני אשתמש בכל הכלים
המותרים בחוק כדי להילחם גם במסיתים וגם במארגנים.

אנחנו פועלים ככל האפשר כדי לפגוע במטרות נקודה, נגד
הגורמים הספציפיים, אנשים או ארגונים — הכול במסגרת
החוק, במסגרת מה שמחיר החוק — ונמנעים ככל האפשר
מהטלת עונשים קיצוניים.

אני מצטער על כך שלעתים אין לנו מנוס מכך. אם נתייחס
למקרה של אוניברסיטת בירז'ית: לאחר שתי התראות, שתי
הפרות סדר — נאלצנו לסגור אותה לארבעה חודשים.

עוזי לנדאו (הליכוד):

למה לא ארבעה חודשים?

מאיר כהנא (תנועת כך):

למה לא לצמיתות?

עוזי לנדאו (הליכוד):

זה כמו שמפסיקים לעשן סיגריות: מפסיקים, מתחילים,
מפסיקים, מתחילים.

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת כהנא, אתה רשום לרשות הדיבור, אם אתה
מתכוון לנצל את זכותך לדבר שלא מהבמה, אני אביא זאת
בחשבון.

שר הביטחון י" רבין:

מפני שאני מאמין שהמלחמה היעילה בטרור היא לא
בעונשים קיצוניים אלא בפגיעה במטרות נקודה.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

הרס בית למשפחה זה לא עונש קיצוני?

גאולה כהן (התחיה):

ארבעה חודשים זה לא עונש קיצוני?

שר הביטחון י" רבין:

לכן אמרתי: נאלצנו. הבאתי זאת כדוגמה לעונש קיצוני
שהוטל בלית ברירה.

המערכה נגד הטרור היא לא מערכה קצובה בזמן, עשית
אותה — גמרת את הבעיה. זו מלחמה מתמדת, מלחמה
המחייבת מערכות שלמות ושונות זו מזו לפעול במתואם:
מערכת סיכול על-ידי שירותי המודיעין; מערכת שיפוטית,
החייבת להיות כלתית תלויה, אבל חייבת גם לשקול בהתאם
לחומרת המצב את חומרת העונשים; מערכת צבאית, הצריכה
ליצור ממד של הרתעה על-ידי נוכחותה; ומערכת שיועצת
לסייע לאותם חלקי ציבור שאינם שותפים לטרור ליהנות
מיכולת לקדם את רמת החיים ואיכות החיים.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

— — —

שר הביטחון י" רבין:

באמצעים צבאיים בלבד לא תיפתר הבעיה של עקירת
הטרור משורש. אינני אומר זאת כהצדקה להפחתת בלתי
מספקת של פעולות הפיגוע. עלינו להתאים מדי פעם את
האמצעים ואת הכלים לנסיבות המשתנות.

עד היום נעשו מרבית הפיגועים ונפגעו מרבית הנפגעים
אם באמצעות בקבוקי תבערה, שכל ילד יכול להכין אותם

אשר לשאלה השנייה: אני מעדיף לענות בפורום סגור יותר על השאלה, מה הסיבה לפקפוק הקיים אצלי בנוגע לעונש מוות גם במקרה נורא כזה. אני מודה שהמקרה הזה מערער את ביטחוני, אבל הנימוק הוא נימוק ביטחוני, ואיני רוצה לפרט אותו כאן.

היו"ר ש' הלל:

אני מודה מאוד לשר הביטחון. לפני שאנתנו עוברים לדיון, הערה לסדר של חבר הכנסת גרשון שפט. בבקשה.

גרשון שפט (התחיה):

אני חושב שהדיון כאן חשוב — גם מה שאמר שר הביטחון וגם מה שאמורים חברים לומר. ברגע זה מתקיימות ישיבות של שתי ועדות: הוועדה לרשת השנייה, וועדה משותפת של ועדת הכספים וועדת הכנסת לענייני תקציב. אני חושב שהעניינים שבהם הן עוסקות אינם כל כך חשובים ואינם מצדיקים את היעדרות החברים מאולם המליאה. זאת ועוד, היום היה כאן אורח מחוץ לארץ וראינו איך נראתה המליאה בקבלת הפנים הזאת.

לכן אני מבקש מיושב־ראש הכנסת לדאוג לכך, שדברים כאלה לא יישנו בעתיד.

היו"ר ש' הלל:

חברי הכנסת, אני מודה שאני במצוקה. נהגתי למנוע מוועדות הכנסת הקבועות, חוץ ממקרים יוצאים מן הכלל, לקיים את ישיבותיהן בעת ישיבות המליאה. לא התערבתי עד עכשיו לא בוועדות משנה ולא בוועדות אד-הוק, משום שלא חשבתי שאני צריך להתערב. מאחר שהסידורים שם הם יותר פריטיקולריים ולא כאלה הנקבעים על-ידי מזכירות הכנסת. ואולם, כשל התמונה שחזינו בה היום כפתח הישיבה ובשל התמונה שאנו חווים בה עכשיו, אני מתכוון לשקול את עניין ישיבותיהן של ועדות משנה או ועדות מיוחדות בזמן ישיבות המליאה, כי התמונה כאן באמת עגומה ועצובה.

אנו עוברים עתה לדיון על הודעתה של הממשלה, ששמענו מפיו של שר הביטחון. ועדת הכנסת קבעה שעה אחת לדיון. רשות הדיבור לחברת הכנסת חייקה גרוסמן, ואחריה — לחבר הכנסת מאיר כהן אבידב.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, מעשי טרור מקוממים חמיר. כאשר רוצחים ילד בן שמונה — איני מוכנה לקבל שום אליבי, לא מוסרי ולא פוליטי. תגובה ראשונה אנושית היא המחשבה הנוראה של מה שעבר על הילד הזה לפני שנגזלה ממנו הזכות הראשונית לחיות. תגובה אנושית היא הזדהות עם המשפחה וזעם נגד מבצעי הפשע — כל אלה ללא "אבל", ובלי להזכיר כי גם ילדים ערבים נהרגו בשכם ובכעזה. לא זאת ההזדהות לכך. לרצח חפים מפשע אין שום הסבר ושום הצדקה. שום מטרה אינה מצדיקה רצח בכלל, ורצח הנועשה באופן עיוור כפרט.

אדוני היושב־ראש, הרשה לי לציין עובדה שחזרתי עליה פעמים אחדות ככנסת, אבל היא אינה נקלטת בחוץ. בתקופת המחתרת נגד הנאצים עברתי פעמים אין-ספור בשכונה שגרו בה משפחות גרמניות שהובאו מגרמניה, ומעולם לא עלה על דעתי ועל דעתי של חברי לשלם פצצה כלשהי ולפגוע במשפחות האלה, גם אם היו אלה משפחות של קציני ה-אס.אס. לו אני פלשתינית, כך נוהג לי, הייתי מעזיה יותר מאשר מעזים פלשתינים בדרך כלל, ופונה לאלה המדברים בשמי וחובעת מהם: הניחו לטרור נגד אזרחים. מי שרוצה

שר הביטחון י" רבין:

לכן אנתנו נתונים במאבק. נעשה הכול לשמור על הביטחון של כל האוכלוסייה. נעשה הכול לשמור על החוק והסדר הציבורי לגבי כל האוכלוסייה. אבל מי שסבור שיש נוסחה פלא לפתרון כל הבעיות, טועה. מדינת ישראל חיה עדיין בצל איומי מלחמה. מדינת ישראל עדיין נאבקת בטרור האש"פיסטי על כל צורותיו וגלגוליו ובטרור השיעי. עלינו לראות את הדברים נכוחה, ולדעת שטרם הגענו אל המנוחה ואל הנחלה, והארץ עדיין לא במצב של "ותשקט הארץ ארבעים שנה".

היו"ר ש' הלל:

אדוני השר, אתה מוכן לענות על שאלה של חברת הכנסת מרים גלזר-תעסה?

שר הביטחון י" רבין:

כן.

היו"ר ש' הלל:

בבקשה.

מרים גלזר-תעסה (הליכוד):

אדוני השר, הקשבתי קשב רב לדברים. אני חושבת שחל פחות בתמיכה המוסרית ביהודה ובשומרון. אני חושבת שזה אחד הארגומנטים הכואבים ביותר.

דבר שני: מה עמדתך בקשר לפסק־דין מוות לרוצחי ילדים, שכינית אותם חיות אדם?

שר הביטחון י" רבין:

לשאלה הראשונה: כבר הבהרתי שכאשר נכנסנו מתחת לחופת ממשלת האחרות הלאומית ידענו — גם אנשי הליכוד והמפלגות המצטרות בעמדתו או שעמדתן זוהי, גם אנשי מפלגת העבודה והמפלגות שהיו אתה — שקיימים חילוקי דעות על דמותו של פתרון הקבע בגזרה המזרחית. ידענו שמחתונה זאת גם נגזרת מחלוקת בנוגע למדיניות ההתיישבות. קבענו כללים בינינו, כיצד לחיות יחד על אף חילוקי הדעות. הם מצויים בהסכמי הקואליציה — — —

יהושע מצא (הליכוד):

נכון, הסכמי הרוטציה.

חיים קופמן (הליכוד):

שיחקתם את הכלים, אין ועדת שרים לענייני החיישבות.

יהושע מצא (הליכוד):

זה מה שאנתנו טוענים, מנסים לטרפד — — —

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת מצא, אל תעלה כאן ענייני קואליציה. בבקשה, תנהלו זאת בחדר הקואליציה.

שר הביטחון י" רבין:

אל תצפי להסכמה כתחום המדיני. לעומת זה, הרגשתי את ההסכמה המלאה שיש לנו כממשלה על הצורך לתת ביטחון מרבי ולהילחם בטרור. גם לתפיסתי, איש מפלגת העבודה, הטרור הוא המכשול העיקרי בדרך לשלום. לכן, על המלחמה בטרור להתנהל בכל הכלים ובכל האמצעים במסגרת החוק, וכך אנו עושים. אבל אל לנו לערבב בין חילוקי הדעות על הפתרון המדיני ומדיניות ההתיישבות לבין ההסכמה המלאה הקיימת כממשלה בנוגע לצורך לקיים ביטחון מרבי: והדרך היא מלחמה בכל הכלים במסגרת החוק כנגד הטרור האש"פיסטי. הבה נחפש את המשותף ולא את המפריד.

חוכרת כ"ז, ישיבה שכ"ה

— רצח הילד רמי חכה ז"ל והמצב הביטחוני ביהודה, בשומרון ובצוה
והתגברות הפיגועים בהם —

לחוש כהבדל שבין הצגת שאלה לבין הפרעה לנאום. למען
הדמוקרטיה אנחנו צריכים להתרגל לשמוע גם דעות בלתי-
מקובלות עלינו ולא להפריע לדוברים.

דב שילנסקי (הליכוד):

האם מותר לשאול שאלה?

היו"ר ש' הלל:

הכלל הוא שאתה מבקש רשות לשאול שאלה ולא שואל
לפני שאתה מקבל היתר. אתה צריך לקבל היתר גם מהנאום וגם
מהיושב־ראש.

דב שילנסקי (הליכוד):

אני מבקש.

היו"ר ש' הלל:

בסדר, שמעתי.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

אדוני היושב־ראש, דפדפתי בפרוטוקולים של ישיבות
הכנסת, ובמיוחד עיינתי בנאום של חבר הכנסת עוזי לנדאו
מלפני חודשים מספר. כולם דיברו נגד הטרור, נגד הפגיעה
בחפים מפשע.

עלי לצייץ בצער, כי כאשר התעוררה תקווה לוויעה
בין־לאומית כפתיחה למשאומות, קיבלה המועצה הפלש-
טינית באלג'יר החלטות המחזירות את המועצה הפלשטינית
לניסוחי האמנה הפלשטינית. אינני שייכת לאלה המוכנים
להעלים עין ולאטום אוזניים בפני התהליכים הקשים
המתחוללים בצד השני.

אדוני היושב־ראש, רמי חכה נרצח. עדיין לא נמצא
בכירור הקשר לרקע החבלני, אבל זה קרה באלון־מורה, וכל
זה שקורה באלון־מורה או באלפיימנשה מעורר מייד את
תחושת הקשר הוודאי לחבלה ולטרור. זה מעורר את תחושת
הקשר גם אצל אלה שבורחים מהמציאות הקיימת ביהודה,
בשומרון ובתבל־עזה, והם בורחים אל ארץ החלומות וטוויים
קורי מיסטיקה ובונים עתיד על עולם של אשליות בדבר
ארץ־ישראל גדולה, שלמה, והעיקר — ריקה מפלשטינים.

מרים גלזר־תעסה (הליכוד):

הציגות היא מיסטיקה, ומי שלא מאמין — — —

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

גם עולם האסוציאציות שלהם מעוגן במצב הקיים.

היו"ר ש' הלל:

חברת הכנסת מרים גלזר־תעסה.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

אני מכירה את כל ההשקפות שלך.

אלעזר גרנט (מפ"ם):

זו פרשנות — — —

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

זו בדיוק — — — זה אפס אחד גדול.

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת גרנט, חברי הכנסת, אני מצטער מאוד.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

אם לא חיתנו לדבר בבית הזה, גם אתם לא תדברו.

יאיר צבן (מפ"ם):

מה עם הכתות המיסטיות?

לזכות כהבנה ולהיות פרטנר למשאומות על שלום, על הסדר,
על הכרה — — —

גאולה כהן (התחיה):

נגד חיילים?

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

— — — — —

גאולה כהן (התחיה):

מה זה אנא?

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

— — — — — והכירו בישראל, חפסיקי לצעוק, אני מכירה
את הצעקות שלך.

היו"ר ש' הלל:

חברת הכנסת גאולה כהן, בבקשה. את רשומה לרשות
הדיבור. לא, את מפריעה ולא שואלת.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

לפי השיטה שלך אף אחד לא יכול להביע דעה אחרת.

הייתי אומרת: הפסיקו את הטרור והכירו בישראל.

דב שילנסקי (הליכוד):

האם את מצדיקה את הטרור נגד חיילי צה"ל?

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

אני מבחינה בין טרור לבין לחימה. זה הכול.

מאיר כהן אבידב (הליכוד):

תעקרי אותו.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

הטרור מסכן חי יהודים, אך לא את קיומה של מדינת
ישראל. לעומת זאת, הוא מכשול — אולי מכשול בל יעבור,
אינני יודעת — להבטחת עתידם של הפלשטינים כעם.

דב שילנסקי (הליכוד):

לקחת חייל צה"ל ולרצוח אותו, האם זה טרור או לחימה?
שאלה לגיטימית.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

חבר הכנסת שילנסקי, כאמת, אל תיתמם ואל תעשה
מעצמך טיפס.

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת שילנסקי, בבקשה, שאלה — שתי שאלות — — —

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

עלי לצייץ בצער כי כאשר התעוררה התקווה — — —

היו"ר ש' הלל:

חברת הכנסת חייקה גרוסמן, סליחה. חברי הכנסת — — —

מרים גלזר־תעסה (הליכוד):

איזו לחימה?

היו"ר ש' הלל:

חברת הכנסת מרים גלזר־תעסה, אנא מכם, אם אתם רוצים
שאנשים יביעו רק את דעותיכם, אולי אפשר לוותר על ישיבות
המליאה. אנחנו מצוים לשמוע גם דעות לא מקובלות. אני
מוכן להתיר שאלה, שתי שאלות, אי־אפשר ליצור מצב, שבו מי
שואמר דברים שאינם לרוחנו, יפריעו לו לדבר. אתם צריכים

— רצח הילד רמי חבה ז"ל והמצב הכיטחוני ביהודה, בשומרון ובעזה והתגברות הפיגועים בהם —

כמונו יודע שתפיסה זאת פועלת כבומרנג. אני ראיתי בחיי עצי תלייה ברחובות, את מי הם הרחיעו? אנחנו יודעים שהפעלת כוח יתירה, גם בחקירת חשודים, אינה מוכיחה את עצמה.

שמעתי את השר שפירא קורא שלא להשיב במעשי נקם. ראיתי ושמעתי איך שיסעו את דבריו על יד הקבר הפתוח של רמי הקטן. צמרמורת עברה בגופי, איך הצליחו הרוצחים במעשיהם הנפשעים להכניס בתוך העם החכם הזה מחשבה שאי-אפשר להבין אותה.

בסופו של דבר הקרבנו מחזוריים של בנים על מזבח הקיום הריבוני. עם ייחודי אנו, לא נמצא את ורע לו בחייתו וכדרכותו להתקיים כלאום. עם, שספק אם היה זוכה במדינה לולי רצחו את בניו, דיכאו אותו, השפילוהו ופגעו בו. עם זה, ששמר חרדי על שפיתו ושינון, לעצמו "בדמיון חייו", וכבר השיג את ריבונו. מציע נקם במקום לשמור על כוחות הנפש ולנהוג בחכמה ובהבנה. הרי נקמה שכזה תחת הענשת הפושעים, ונקמה כזאת היא במקום הענשת הפושעים, היא נקמת ילד קטן שלא ברא השטן.

אדוני היושב ראש, הטרור בקרב הפלשתינים עולה וצומח מבפנים. כמו צמח פרא נושא רעל. מהמחקרים עולה, כי אם בשנות ה-70 היה שיעור מעשי הטרור הבלתי מאורגנים רבע בלבד, הרי שהיום הוא עולה על 50% מכלל הפיגועים. משהו מזה שמענו גם בדבריו של שר הביטחון:

האם מותר לנו להתעלם מקיומו של העם הפלשתיני? האם נאמר "מלטה יוק"? יש תנועת מרי ויש לה דינמיקה, דינמיקה נוראה. אני שואלת את עצמי, איך שוכרים את זרועו של הטרור? אין לי פטנט אחר, אלא להעניש את הפושעים וגם להביא בחשבון את הקרקע לצמיחתו של הפשע; לחפוס את הרוצחים ולהענישם. ולחפש נתיב לאלה שלא פשעו. גם בצד השני יש אנשים בעלי תבונה. ככל שנתעלם מהם, הם ילכו וייעלמו מן השטח.

שמעתי את החוכמות האלה: כולם, כולם שם טרוריסטים, ומי שאינו טרוריסט היום — יהיה טרוריסט מחר. האם זו תשובה? זו תשובה מטורפת על הטירוף של הטרור. טרור לטרור יביע אומר?

אני טוענת, שיש להפסיק את המדיניות של השתתפות בחזית הסירוב, והממשלה הזאת היא זו שהצטרפה לחזית הסירוב, כי היא משיבה על כל דבר ב"נייט" במקום להביא תוכנית והצעות קונסטרוקטיביות שיעלו אותנו על דרך הפתרון המדיני ויפטרו אותנו מהפתרון בדרך המלחמה. אין פתרון כזה ולא יכול להיות פתרון כזה, כי זה לא פתרון.

דב שילנסקי (הליכוד):

אדוני היושב ראש, אני ביקשתי לשאול שאלה.

היו"ר ש' הלל:

חברת הכנסת גרוסמן, את רוצה לענות?

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

בוודאי, אני רק אזכר מזה.

דב שילנסקי (הליכוד):

כתשובה על קריאת ביניים אם את מצדיקה טרור נגד חיילים — — —

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

לא. בהחלט לא.

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת צבן. אני מזהיר אתכם שתשובות הביניים על קריאות הביניים יגרמו לכך שאני אסגור את הישיבה. אם אתם רוצים לנהל ויכוח פרוע — לא כאן.

מרם גלוריה-עסה (הליכוד):

שתי מלים.

היו"ר ש' הלל:

לא, אני מצטער מאוד.

מרם גלוריה-עסה (הליכוד):

היסטוריה, לא מיסטיקה.

היו"ר ש' הלל:

סליחה, אני מצטער מאוד. אם את רשומה לרשות הדיבור, תדברי לאחר מכן. אם אתם מצפים לכך שכל אחד יביע את דעתו בלבד, אין צורך לקיים את הדיון. תתרגלו לשמוע גם דברים שאינם מקובלים עליכם. יש דברים שאינם מקובלים גם עלי. או שנקיים את הדיון בצורה מסודרת או שנפרע לאנשים לדבר. על כך צריכים להחליט. אני רוצה לבקש גם מהידידים: אם אתם נתפסים לכל קריאת ביניים, אתם תורמים לשיבוש מהלך הישיבה. בבקשה.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

אדוני היושב ראש, תרשה לי לומר, כי שום דבר לא יהיה חד-סטרי.

זו אשליה, הקשורה בחלום של ארץ-ישראל ריקה מפלשתינים. אבל גם אלה שיש להם חלום כזה, גם עולם האסוציאציות שלהם, במקרה של רצח נתעב, מעוגן במצב הקיים והבלתי נסבל בגדה.

וזאת לא גבורה עילאית לחפש את המקור לטרור בכל דעה אחרת, אבל זה מה שמנסים לעשות פה. אין דבר קל יותר מאשר להציע פטנטים שכבר נוסו בעולם ולא עבדו. כמו, למשל, עונשים כבדים יותר, קיצוצים יותר, המוניים יותר, בלי להבחין בין האשמים לבין אלה שלא אשמו ולא רצחו — עד לעונש מוות. הפטנט המוצע לאחר כל רצח נתעב כזה הוא להאשים את אלה המחפשים פתרונות מדיניים.

לא אחת שמעתי בבית הזה — ושוב, אני מסתמכת על פרטוקולים שבהם נאמר: אתם מעוררים בפלשתינים הקנות נגד הכיבוש והסיפוח ועל-כן אתם מזמינים את בקבוקי המולוטוב, את החוצפה, את היריות, והנה, גם הוועידה הבין-לאומית כאילו הולידה מחדש את הטרור. לעתים נדמה לי כי חלק נכבד בבית הזה איבד לחלוטין את עשתונותו. וכי קצרה ההיסטוריה מלשמש להם כור היתוך ללימוד ולהפקת לקח? האם התקווה היא שמזמינה את הטרור הנפשע? לפי הניסיון שלי הייאוש הוא אשר מוליד את כל הרשע, 20 שנים של חוקי חירום, של משטר צבאי, של "לית דין ולית דיין". קראו את סדרת הכתבות, היוצאת את הכלל, של דויד גרוסמן. בתקופה שבה נדמה היה כי יש סיכוי כלשהו לוועידה בין-לאומית אמרו: הוועידה הבין-לאומית. אבל מה קרה בתקופה שבה הוועידה הבין-לאומית היתה הס מלהזכיר, ואף אחד לא היה מוכן להודות שדבר כזה יכול בכלל להיות?

חיקו את העיתונים מלפני שנה, שנתיים, אפילו מימיו של ראש הממשלה לשעבר בגין. אין חדש תחת השמש, רק שקיעתה של השמש אדומה יותר מדם שנשפך.

אני מצטערת, אבל מתי הצליחו לחסל בעיה לאומית בעזרת הדיוק הלחץ, עונשים קיצוציים, סגירת הכרדים? מי

חוברת כ"ז, ישיבה שכ"ה

— רצח הילד רמי חבה ז"ל והמצב הכיחוני ביהודה, בשומרון ובעזה
והתגברות הפיגועים בהם —

הדבר לא יוציאנו משלוותנו: נקבור את מתנינו, נספיד אותם, השמש תורח כרגיל ועם כמנהגו ינהג, יתבוסס בקיאו; כפרשיותיו ובשנאותו.

רוח נכאים מפעמת בקרבנו היום, בקרב הנוער, הסטודנטים ובעיקר בקרב כלי החקשורות והעיתונות, ואלה יש בהם כדי לעודד את הטרור. טול אותו עיתונאי, הנגבי, המפרסם מאמר הלל על המשורר הערבי מוחמד דרוויש. למאמר כזה יש מקום בעיתון, שיש בו כדי להחריר לתודעת הנוער את הפלשתניציה של ישראל, והוא מיל רמעות תנין על גורלם של ערביי ישראל המקופחים, כביכול.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקרמת לשלום): מחמוד.

מאיר כהן אבידב (הליכוד):

מחמוד, מוחמד, מה זה משנה.

לא שירי ביאליק, טשרניחובסקי, ואורי צבי גרינברג, שירי געגועים לירושלים ולישראל של ר' יהודה הלוי — לאלה אין מקום. מתוך מאה קצין של צבאות שירדו לעולם נטל השמאל בישראל חשעים וחשעה; נערו מקיבוץ מענית מעינים לסמן גבול באזור שאינו רחוק מהאזור שבו נשרפה עפרה מוזס ז"ל. איזה גבול באתם לסמן?

אולם, מה נליץ על נערים אלה, כאשר השר עוד יצמן עבר את מחסום הכושה, הוא אומר, שהוא מוכן להושיט יד לראש המרצחים. נאמר לאותו שר, עוד יצמן: חיבש דרך לפני שתלחץ את ידו של המרצח, איש הדמים, יאסר ערפאת, או של כל רכימרחצים אחר, אותה יד שיש לגדוע מן השורש. מר יצמן, זה הדור שאתה מגדל, דור שהור כעניו ומצואתו הפוליטית לא רוחץ.

קריאה:

— — —

מאיר כהן אבידב (הליכוד):

זאת היד של יאסר ערפאת, ניש לגדוע אותה, ומי שלוחץ אותה — חיבש ידו.

אדוני היושב־ראש, איפעם האמנתי בדו־קיום בין יהודים לערבים בישראל. היום אני מפקפק בכך. אני בטוח, שלו כתב זאב זיכרונותיו היום את "קיר הכרזת", היה כותב אותו באותו נוסח. זה כמו לכתוב על האוטופיה של ארסטוס.

אדוני היושב־ראש, עצם הפטפט על פלשתנים ומדינה פלשתנית מפית תקווה בתושבי יהודה ושומרון ומעורר פעולות טרור ומגביר אותן. אני שואל את חבר הכנסת תופיק טובי — חבל שהוא איננו כאן — אם חס וחלילה תקום מדינה פלשתנית, האם הוא, כפלשתני, היה עוזב את ישראל ועובר אליה? או אותו דראושה הפלשתני־החגיגאי, שבא לפני 300 שנה מחגיגאי, האם היה עוזב לאותה מדינה פלשתנית? ממתי הוא פלשתני? הוא מודה שמשפחתו באה מחגיגאי לפני 300 שנה. הוא לא גדל בפלשתניה.

אדוני היושב־ראש, לערביי ארץ־ישראל בכלל ולמדינות הערביות בפרט צריך להיות ברור, שהמפסידיים במלחמה משלמים על כך. נסיגה מיהודה ומשומרון תהיה מתן פרס לערבים. הפתרון הוא רק עליי כיצור כוחה של ישראל, כדי שהערבים ידעו שמלחמה לא תהיה כדאית והם יצאו ממנה עם ידיהם על ראשיהם, ואל ילינו. עליהם לדעת, שאנו נמצאים ביהודה ובשומרון כשם שאנו נמצאים בתל־אביב, בחיפה ובעפולה.

רב שילנסקי (הליכוד):

אמרת שאח מכחינה בין טרור ללחימה. שאלתי היא: האם כשלושקחים חייל צה"ל כטרמפיסט, ובדרך רוצחים אותו — זה טרור או לחימה?

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

חבר הכנסת שילנסקי — — —

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
חבר הכנסת שילנסקי, יש לך אחות?

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת רן כהן, הוא לא שאל אותך. לא קיבלת רשות לדבר. חבר הכנסת רן כהן, אקרא אותך לסדר. שואלים את חברת הכנסת חייקה גרוסמן, ובמקום לתת לה לענות, אתה צועק. זו חוכמה קטנה מאוד.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

אני בטוחה שחבר הכנסת רן כהן סמך על התשובה שלי, אבל רצה לחזק אותה.

חבר הכנסת שילנסקי, השאלה שלך לא היתה מן החכמות ביותר. אבל אם שאלת — התשובה היא: זה טרור.

היו"ר ש' הלל:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מאיר כהן אבידב, ואחרי — לחברת הכנסת עדנה סולודר.

מאיר כהן אבידב (הליכוד):

אדוני היושב־ראש, חברי הכנסת, העם היושב כציון עבר וצועים מספר בימים האחרונים. זעזוע ראשון — עפרה מוזס הי"ד נשרפה חיים במלכות אש מבקבוק תבערה שהושלך לעבר מכונית שנסעה בה עם בני משפחתה, אשר ניצלו בנס. אסון זה קרה במרחק קילומטרים ספורים מכפר־סבא, כמרכז הארץ, ליד קלקיליה הידועה לשמצה, אשר לידה ובסביבתה השליכו, משליכים וימשיכו להשליך בקבוקי תבערה על רכב ישראלי הנע באזור. על קלקיליה זו אפשר לומר: על שלושה פשעי ממשלת ישראל ועל ארבעה לא אשיבנה — על שלאחר מלחמת ששת הימים נענו מערביי יהודה ושומרון שרצו לעזוב, ולא נתנו להם לעזוב; על שלא אפשרו לתושבים יציאה מסיבית מיהודה ומשומרון מייד לאחר מלחמת ששת הימים; על שאין מקימים היום יישובים נוספים ביהודה, בשומרון ובחבל־עזה; ועל הרביעי, על קלקיליה, שהחזירו את תושביה ונתנו לה להיכנות על חלה שנית. עליה היתה צריכה לחול הקללה שנאמרה על יריחו: בבכורו יסדנה ובצעירו יציב דלתיה. כך היה צריך לקרות לאלה שחידשו את ימיה של קלקיליה.

רצח שני — הנער בן השמונה, רמי הי"ד, פניו הושחתו לבלי היכר; פנים מרוסקות שלא ניתן להבחין בהן בין אף לעיניים, הכול עיסה אחת מרטשת. מזלו נתמזל, שלא חיללו את גופו כפי שעשו לנער דני כ"ץ הי"ד מחיפה.

המקרה האחרון הוא פשוט מקרה רצח של יהודי, שהתרגלנו אליו, בעיר עזה — רצח גיליל גירוזי הי"ד. לרצח כזה כבר התרגלנו מזמן, אנחנו כבר לא מתרגשים, לא מזדעזעים, ואנו משולים לאנשים מסוממים הזקוקים למנה גורשה של סמים כדי שיושפעו מהם. על כן, זקוקים היינו לרצח עפרה מוזס ורמי חבה הי"ד כדי להוציאנו משלוותנו.

אדוני היושב־ראש, אני חושש, שאם אכן הטיפול של ממשלת ישראל יימשך באותה צורה כפי שהוא נמשך עד היום, נמשך לספוג מהלומות כפי שהזכרתי, וכמו אותם מסוממים,

כזה או אחר, אם מקטיושה, אם מלב הים ואם על הכביש — הם בכל גבולות הארץ ובמרכז הארץ. מה שיכול לעזור לעמידה היא הידיעה, מדוע אנחנו יושבים כאן, ההכרה בעדקתנו וההכרה להיאחז, על מנת להבטיח את ההתאחדותנו כאן, לכל אדם באשר הוא, התי מתוך הכרה, יש כוח לעמוד ורוא מסוגל, אומנם בקושי, להמשיך את החיים. השאלה היא, איך תומכים בו, איך מבטיחים ככל האפשר את ביטחוננו.

כבר אמרתי שביקרתי אצל משפחת חבה באלון-מורה כיום שיש האחרון. זה יישוב שאינו מוקף גדר מתוך השקפת עולם, אולי השקפת עולם נכונה, תמימה: סביב היישובים הערביים אין גדר, מדוע חתיה גדר סביב יישוב יהודי? והרי אנחנו, לפחות מרביחנו, התחנכנו שכאשר מקימים יישוב, מקימים לו מיד לא רק גדר, אלא היו תקופות שבהן היו מקימים גם חומה ומגדל. מעבר להגנה יש בכך לפעמים תזכורת ליושבים באותו מקום, שעדיין לא הגיע הזמן שאפשר ללכת חופשי, על אף רצוננו העז להתהלך חופשי.

בביתו של רמי חבה ז"ל ראיתי את היצירה האחרונה שהוא יצר. נראה שהוא היה ילד בלתי רגיל מבחינת היחס לטבע. הוא היה יוצא לטייל באזור חופשיות. הוא כייר חמור ומשיח הרוכב עליו. הוא אמר: הנה המשיח יבוא ותהיה תחיית המתים; וזה היה רק כמה שבועות לפני שהשיגה אותו היד המרצחת. עדיין איננו יודעים מי הם המרצחים. יכול להיות שבאו ממרחק, ויכול להיות שהם יושבים כשנים ואף ביקרו בכפר. יכול להיות שעם כל הרצון שלנו להאמין ביחסי שכנות וברקמת יחסי השכנות, לפעמים מכה המציאות בפנינו.

בזמן האחרון אנו מתווכחים הרבה על הטרור ועל השב"כ — ועדת חקירה ועוד ועדת חקירה. שמחתי לשמוע כאן את דבריו של שר הביטחון ושמחתי לשמוע את דבריו של אהרן ייב ב"יומן השבוע" בטלוויזיה כיום שיש. אני חושבת שנחטא לאמת אם נראה את כל השב"כ בדמות החריגים שאירעו. נדמה לי שיש לעשות כל מאמץ על מנת לנקות בהקדם האפשרי את מה שמחייב ניקוי, אבל לא לשפוך את התינוק עם המים. מפני שאין מוסד כמו השב"כ שיכול להגן מפני מעשי טרור.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

עדנה סולודר (המערך):

אני מבקשת ממך, חבר הכנסת צירלי ביטון, אני אינני מתווכחת אתך עכשיו.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
לא יעזור לך.

עדנה סולודר (המערך):

אני לא מתווכחת אתך, ואני מכירה את הסניגוריה הגדולה שלך על מדינת ישראל ועל כל מה שיש בה, ולשמחתי אני לא יושבת בצד שלך.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

היו"ר ח' גרוסמן:

חבר הכנסת צירלי ביטון, אילו ידעת כמה זה מפריע כאשר מישוה קורא קריאת בינים. הנואם איננו שומע את קריאת הביניים. זה רק מפסיק את שטף הדיבור. למה?

עדנה סולודר (המערך):

ואני מציעה שכולנו, לפחות חברי הכנסת, נדע להבחין

הלוחמה בטרור אינה מתנהלת ואינה יכולה להתנהל, בשום מדינה דמוקרטית, לפי הליכים דמוקרטיים קפדניים. לוחמה בטרור מחייבת לפגוע בו בשיטותיו, למנוע פשע מראש במקום לחקור אותו לאחר מעשה.

אדוני היושב-ראש, יש מקום להחזיר לירדן את אזרחיה. בייחוד את אלה המזדהים עם ארגון הטרור הערבי: להחזיר לסוריה את אזרחיה, המפגינים בגולן כעד נאמנותם הכלעדית לסוריה.

לבסוף, דרושה יד קשה, יד חזקה, יש להכות באגרוף ברזל נגד כל אלה המרימים יד ומאיימים על ביטחונה של ישראל. יש לעודד את אנשי שירות הביטחון הכללי ולחזק את ידיהם במלחמתם בטרור הנפשע.

ולאחרונה, אדוני היושב-ראש, אני מבקש מממשלת ישראל להפעיל את החוק המטיל עונש מוות על מחבלים. תודה.

היו"ר ח' גרוסמן:

תודה. רשות הדיבור לחברת הכנסת עדנה סולודר, ואחריה — לחברת הכנסת גאולה כהן.

עדנה סולודר (המערך):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, שר הביטחון סיים את דבריו כאומר, שמדינת ישראל תעמוד עוד שנים רבות בפני איומי מלחמה ומאבק בטרור, ואין הוא יכול להבטיח שהארץ תשקוט עוד 40 שנה. אנחנו עומדים קרוב לשנתה ה-40 של מדינת ישראל, ו-20 שנה אחרי שחרור ירושלים ואחרי שהגענו, עקב מלחמת הגנה, לשטחים שלגבי חלקם הפתרון עדיין רחוק.

אני רוצה לעסוק כאן בדיון הפוליטי, בוויכוח בין המפלגות — היכן צריך לשבת ואם צריך לשבת. אני עדיין מצויה תחת הרושם של שלושת הקורבנות של השבועות האחרונים: עפרה מוזס ז"ל, הנער רמי חבה ז"ל וג'וריס ז"ל. ביקרתי באלון-מורה כיום שיש. יש לי ויכוח עם חברים ב"גוש אמנים" על דרך ההתיישבות ועל מקומות ההתיישבות, אבל נדמה לי שאין בינינו ויכוח ולא יכולים להיות בינינו חילוקי דעות לגבי הטרור, דרך המאבק בטרור, ואשר לדגושות ההשתתפות בצער המשפחות — לא יכולים להפריד בינינו גם מי שמתנגדים להתיישבות מעבר ל"קו הירוק".

קראתי קצת את הסטטיסטיקה. לפחות עלי-הסטטיסטיקה טיקה שאני קראתי, מקרי הטרור האלה, שבהם יודע הרוצח מיהו הקורבן שהוא חוטף, שהוא מרטש באבן או בסכין — חלק גדול ממקרים אלה נעשו בתוך מדינת ישראל, מעברו המערבי של הגבול. השאלה היא, איך מתמודדים עם זה? אני רציתי לדבר דווקא על השאלה, כיצד אנחנו, המתיישבים, שהתיישבו מתוך אידיאולוגיה — מי בצד הזה של הגבול ומי בצד האחר של הגבול — מתמודדים עם הידיעה הזאת? כמתיישבים, עלינו לדעת מה עומד בפנינו. אני יודעת מה היתה הביקורת על דבריו של שר הביטחון. גם כאן ניסו לחקור אותו. אבל שר הביטחון אמר למתיישבים דברי אמת. איש אינו צריך להשלות את המתיישבים. לדאבוני, גם מתיישבים היושבים בלב הארץ נתונים להתקפות של מחבלים. קל וחומר אדם היושב בלב אזור ערבי או על גבולות ישראל. והשאלה היא, איך מחזיקים את כוח העמידה? לא תמיד יודע כל מתיישב מדוע הוא יושב באזור שהוא יושב. לא כולם הלכו לשבת באזורים אלה מתוך אידיאולוגיה. והשאלה היא, איך מחזיקים את השורשים ואין ממשיכים את החיים על אף כל ההתקפות?

הזכירו כאן את יישובי הצפון, לדאבונו, המתנסים בטרור

חוכרת כ"ז, ישיבה שכ"ה

— רצח הילד רמי חבה ז"ל והמצב הביטחוני ביהודה, בשומרון ועזה והתגברות הפיגועים בהם —

לעקור כל מה שהשוש הזה מצמיח על פני האדמה, ואותו אתה רואה ובו אתה נתקל יום יום; לקצץ את כל הענפים והגזעים והפירות ודעי הפורענות שהטורר הזה מצמיח. מי אמר שצריך ואפשר לחסל את הטורר עד תום? אבל אפשר לעקור מן השורש את הטורר מבית נגד ההתיישבות, שאותה הוא רוצה לעקור משורש. את הטורר הזה צריך פעם אחת לעקור.

ואני רוצה לומר: אתה יודע, אינני צריכה לעשות פה את ההקשרים, ההקשרים כרוכים, הם ישירים, הם כבר אינם עקיפים. אתה אומר: חיינו כל השנים עם הטורר; אמרה זאת גם חברת הכנסת עדנה סולודר. נכון, אבל האם היתה דה-לגיטימציה של ההתיישבות? או היה סיכון לחיי המתיישב, החלוצי, שהלך לספר, כי האויב תקע סכין בגבו. והיום יש כל הזמן חצי לעג והכפשה והסתה מבית נגד המתיישב. האם זה לא משפיע על אחוזי הסיכון? אינני יכולה לבוא ולומר לאנשים שלא יחשבו מה שהם רוצים. אם חברת הכנסת חייקה גרוסמן חושבת שההתיישבות היא אסון לאומי, אינני יכולה לומר לה שלא תאמר את זה. אבל אני יכולה לדרוש דבר אחד ממנה ומכל אלה שמגנים — ובכל פעם שיש רצח הם מגנים את הרוצחים — שיעשו חשבון-נפש על הקשר שבין הדעות שלהם ובין הבעת הדעות שלהם ובין התוצאות. הם חייבים לעשות חשבון-נפש כזה.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אין שום קשר.

גאולה כהן (התחיה):
יש קשר, והוא מיתרגם מייד למעשים. מה זה "אין קשר"? אין קשר בין זה שאנשים באים ואומרים — כמו בהצגה "הפלשתינאים" — שאנחנו הכוכבים ואנחנו הרוצחים, ואחם המדוכאים, ובין הטורר? "העם המדוכא" לא רוצה להשתחרר מהדוכיו הזה? הוא לא ישתחרר על-ידי נאומים.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
מה את רוצה — — —

גאולה כהן (התחיה):
הוא משתחרר על-ידי כך שהוא משחרר את עצמו מאותו מתיישב, על-ידי תקיעת סכין. הוא לא מתפרק על-ידי נאומים, כמו חברי הכנסת חייקה גרוסמן, שריר ואחרים כאן. הוא משתחרר בצורה אחרת. הוא לא נשמע להם. אבל אומרים לו: נכון, אתה מדוכא — ואנחנו בהצגות מסוימות מאשימים את עצמנו בקיום משטר נאצי — אבל אתה אל תיקח את החרב בידך, אל תיקח את הרימון, אל תיקח את הסכין, זה לא, עד כאן. אבל הוא אומר: אני אקח ועוד איך, והוא לוקח. הוא אינו מחכה ל"אור ירוק" מכאן, אצלו בראש יש כל הזמן דם אדום של יהודי שנשפך. הוא אינו מחכה לזה, אבל זה לא מעורר אותו?

אינני רוצה לדבר על המסר הפוליטי, וגם הוא מעורר אותו, כי אינני רוצה להכנס לזה עכשיו. אומרים — וזה ההבדל, מר רבין: אנחנו חיינו כל הזמן עם הטורר. נכון, אבל לא אמרנו שאיננו יכולים לחיות אתו. אמרנו: נחיה אתו, אין כריזה. היום אנחנו אומרים: רי, רוצים להפסיק את הטורר, אי-אפשר לחיות עם הטורר הזה כל הזמן. וכל זמן שלא יהיה שלום, לא יפסק הטורר. והוא אומר לכם: זה נכון, אם זה מה שמפחיד אתכם כל כך, הטורר, אתם תשלמו — תשלמו טבין ותקלין, מה שאנחנו נגזור עליכם. אם אתם כבר לא יכולים לחיות עם הטורר, אנחנו נגרום לכך שתמותו אתו, שתבואו על ארבע לקראת התביעות שלנו.

ונדע להפריד ונדע לשפוט נכונה, משום שמאות אנשים מנקים את הביכים בשבילנו, כדי שאנחנו נוכל לשבת באופן חופשי ובטוח.

אני רוצה לומר, שבויכוחים האלה אנחנו נגדרים להקצנות, יש מי שמקצין לצד הזה ויש מי שמקצין לצד הזה. אין ספק שבנושא הטורר אנו חייבים לצאת בדעה מגובשת ומאוחדת על הצורך למנוע את הטורר בכל האמצעים. יש ויכוח מהו העונש המרחיב. אני מודה, שאני מתלבטת. יש רגעים — באופן עקרוני אינני חושבת שעונש מוות ימנע את הבעיות או יפתור אותן — והרצח של רמי חבה ז"ל היה רגע כזה, שבהם נדמה גם לי שאין דרך אחרת אלא עונש מוות לגבי רציחות מהסוג הזה. ואני מקבלת מה שאמר כאן שר הביטחון, שיתכן שהנושא הזה מחייב דיון קצת יותר מעמיק ואינו יכול להיעשות במסגרת של מליאת הכנסת. אבל זה דיון שחייבים לעשות אותו, ובהקדם האפשרי.

אני רוצה לומר — ונדרמה לי שכבר אמרה זאת חברת הכנסת חייקה גרוסמן — שהקצנה גוררת הקצנה. גם בנושא הזה, של הטורר, אנחנו לא יכולים אסור שניגור לנקמה עיוורת. אנחנו חייבים לנקוט יד קשה מול הטורר במאבק בלתי-מתפשר, אבל עם הבחנה ובדרך החוק.

אין ספק, שנושאי השלום והפתרון המדיני קשורים לנושא שלפנינו. אבל, כפי שאמרתי בפתיח דברי, לדאבוני, גם אם יבוא פתרון מדיני, והפתרון יהיה כפי שיהיה, אינני יודעת אם התופעה הזאת של הטורר תחלוף מן הארץ מייד, ומשום שאני חושבת שאנו חייבים להיות נכונים ולדעת איפה אנחנו חיים — אנחנו צריכים להתפלל לשלום, להגביר את אמצעי הביטחון ואמצעי ההרתעה, אבל גם להגביר, במיוחד בלב אלה שחיים באזורים רגילים, את התודעה היכן הם חיים. יש לחזק אותם ולשמור באותם אזורים על אמצעי הביטחון, ועם זה להמשיך — וזה אולי הדבר החשוב ביותר — בחיי היום-יום, על אף כל מקרה טרגי, מפני שזאת, נדמה לי, התשובה הטובה ביותר מול מעשים מועזים כפי שאירעו.

הי"ד ח' גרוסמן:
תודה. רשות הדיבור לחברת הכנסת גאולה כהן, ואחריה — לחבר הכנסת צילי ביטון.

גאולה כהן (התחיה):
גברתי היושבת-ראש, אדוני שר הביטחון, עם כל הכאב על הדם הזועק אלינו מהאדמה, במשך הרבה עשרות שנים, הדם שנשפך על-ידי טרוריסטים, ועם כל הכאב על הדם הטרי שעדיין מפעפע על האדמה, אני רוצה לומר, שאני בסך הכול אופטימית. סוף כל סוף אנו עוסקים בנושא של הטורר לא כשיח-מוגים וברמת-גן ובפתח-חקווה, אלא היום יש לנו בעיות — בעיות קשות — מסביב לשכם, מסביב לחברון, סך הכול, הציונות בין לבין טרור מתקדמת. אנו נמצאים היום במצוקה, במצוקה שנמשכת, אבל מצוקה שלא הפסיקה את ההתקדמות שלנו בארץ הזאת. טרור מסביב לפתח-חקווה איננו כמו טרור מסביב לאלון-מורה או מסביב לשכם.

אבל — וכאן אני באה קודם כול אליך, אדוני שר הביטחון, ובהזדמנות זו אני רוצה לדבר על כל מכלול הבעיות, גם המדיניות, הקשור בנושא — בחשיבה הביטחונית שלך, קודם כול אתה עולה מדי פעם וחוזר ואומר: אי-אפשר לעקור את הטורר מן השורש. בסדר. מי אמר שאפשר לעקור את הטורר מן השורש? למי אתה אומר את זאת? ועוד אתה אומר: אין נוסחת פלא. בזה אתה צודק, בדברך אלה יש מאה אחוז של צדק. זאת הבעיה, לעקור את הטורר משורש? הבעיה היא

חושבת שעליך לשקול את נושא עונש המוות שלא כתור גורם הרתעה. חברת הכנסת גרוסמן אמרה: נקם. לא נקם. גם נקם טבעי. האם העונש את אייכמן כדי ללמד את הגרמנים לקח? האם רצונו להעניש עונש אפקטיבי? העונש, כי לא ייחזק שאיש כזה יתהלך חופשי על פני האדמה. לכן, יש לקבל עונש מוות, נוסף על כל האמצעים האפקטיביים האחרים. עונש מוות אינו מאסר עולם הפותח אפשרות להשתחרר ביום מן הימים, כפי שקרה עם אותו מחבל שרצח בעזה, נגזר דינו למאסר עולם והוא שוחרר בעסקת גייברל, שכ ורצח, שב ונחבש בבית-הסוהר והצליח לברוח.

אסיים במשפט שאמרה לי אמו של רמי חבה: תגדיר לרביץ, שכל עוד לא תוכל יהודייה אחת לישון בשקט באלון-מורה, לא תישן גם אם ערכייה אחת כשכס. אם אתה לא תמלא את זה ותשאיר חללים ריקים, נכוא ונחשוב כיצד למלא חללים ריקים, אסור שהם יתמלאו עליידי אחרים. אתה חייב למלא אותם.

היו"ר ח' גרוסמן:

רשות הדיבור לחבר הכנסת צירלי ביטון, ואחריו — לחבר הכנסת בנימין בן-אלעזר.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת, בתחילת דברי אני רוצה לגנות בתוקף את הרצח הנתעב של הילד רמי חבה, ויהיו מניעי הרצח והרוצחים אשר יהיו.

חברי הכנסת, התמונה חוזרת על עצמה שוב ושוב: המתנחלים אוכלים את פירות השנאה והדיכוי שזורע, ודורשים מייד בזעקה גדולה: הבו לנו ביטחון; אין ביטחון בכבישים, אין ביטחון ביישובים — אם לא תיתנו לנו ביטחון, ניקח את החוק לידינו. וההמשך מוכר אף הוא: שלטונות הביטחון נבהלים, ובפרץ של רצון להוכיח שליטה במצב וגם לספק את יצר הנקמה המיידית של האספקטוף הם מקלים את ועמם בעצם, בפרדסים וכתושבים, שלרוע מזלם נקלעו למקום ונעצרו כחשודים. כאשר אני אומר "תושבים", אני מתכוון כמובן לאלה המכונים בלשון הזה "לית" "מקומיים", בלשון המשטרתית — "בני מיעוטים", ובלשונם של המתנחלים והכהניסטים — בבטויים אחרים, "יהודעים" לכם.

במלחמה האכזרית הזאת נופלים קורבנות חפים מפשע, אבל עד כמה שהדבר נשמע אכזרי, יש קורבנות מיוחסים, ריש קורבנות ללא שם, חטרי דמות, אין איש המבכה אותם מלבד יקיריהם ששיכלו אותם. הטלוויזיה אינה מצלמת את הלוחמים, מנהיגים אינם מנחמים את המשפחה, ושום פרלמנט אינו מקיים דיון דחוף על נסיבות מותם הטרגי והמיותר. אין זוכרים את יום השבעה ואת יום השלושים להירצחם, ולא מניחים שום אבן פינה למבנה כלשהו לזכרם.

עם זאת, בבית הזה לא יכול איש להתכחש לעובדה שהם נרצחו. תחת זאת, מתעלמים מהרצח, גם כשיודעים מי הם הנרצחים האלמוניים הללו, שרבים מהם ילדים ואפילו תינוקות. האלמוניות שלהם נובעת בעיקר מן הסיבה שהם נולדו והתגוררו במקומות בעלי שמות מוזרים, כמו עין-חילוה, מיא, פרכי ציוון או צור. המקומות הללו מוכרים לאזרחי ישראל ממהדורות חדשות ברדיו, מהספרות או הרדעות דובר צה"ל על "פגיעות מדויקות", בפגיעות המדויקות האלה נרצחים פה ושם, רבתי חברי הכנסת, גם כמה ילדים; באמצעות פצצות מתחכמות הנופלות ממטוסים אשר נשלחו על-ידי אותם אנשים שהלכו לנחם את משפחת חבה. אנשים

אתה אומר: איראל אינו קווי עימות? אלוך-מורה אינו קווי עימות? האם קווי העימות היום הם רק עם מדינות שיש להן צבא סדיר, הרוצה להילחם נגדנו בלבנון, בגולן, בעבר-הירדן? האם למדינה פלשתינית ולצבא המחבלים של מדינת פלשתינית אין קווים משלהם? כל יישוב ביהודה ובשומרון חלוי ועומד, חי ומת, כשיש קורבנות, על קו העימות הזה. ומדובר בחמש דקות נסיעה מכפר-סבא, אדוני. והלוא אתה רוצה לשאת ולתת על מרחק הנאמד בחמש דקות מכפר-סבא, אתה אמרת: על כפר-סבא כבר יש קונסנסוס, יש חוק, אך במרחק חמש דקות מכפר-סבא — הכול חלוי במשאיות, יש לך השלכות גם בנושא הביטחוני, אז למה אתה מושהה בעניין של הביטחון? זה בדיוק כמו כפר-סבא. קו זה הוא קו עימות, ובמצאות המורכבת, הביטחוניות-המדינית הייחודית שלנו, יש לו השלכות. אי-אפשר לקרוא על זה בספרי ביטחון קלסיים מספרות העולם, אבל זה כתוב על מפת המציאות שלנו, ואתה לא מצליח לקרוא את זה.

אתה מפנה אותנו לנתונים סטטיסטיים: השנה נרצחו רק שלושה מתושבים, שלושה או ארבעה, לעומת השנה שעברה, שבה נרצחו יותר. אמרת, שהשנה נרצחו פחות מאשר נרצחו בשנה שעברה; שמעתי אותך, אמרת שנרצחו פחות. האם הסטטיסטיקה צריכה לענות על השאלה כמה נרצחו, או שמא עליה לברוק כמה ניסיונות לרצח היו, כמה מאמרי הסתה יש בעיתוני מורח-ירושלים היום לעומת אתמול, כמה סטודנטים לטרור לומדים היום במכללת בירזית לעומת השנה שעברה? אלה השאלות הנכונות שצריכות להישאל, ועליהן אתה צריך לענות.

אחר כך אתה אומר — אולי לא אתה, אולי מישהו אחר: לצה"ל יש דברים חשובים יותר לעשות. ומפריע לו שהוא צריך להתעסק בחברון או במקום אחר. מה קובעת, אם כן, הנורמה? צה"ל הוא צבא הגנה על יישובים במדינת ישראל. אני לא מדברת עליך, אבל כל הזמן נאמר שמעסיקים את צה"ל בפעילויות מסוימות בשעה שעליו לעשות דברים אחרים. הנורמה היתה: נוטעים עץ — מציבים לידו שומר; מייסדים יישוב — מקימים לו הגנה; מקימים את מדינת ישראל — מקימים את צה"ל בא להגן על היישובים. זה שיש מי שמתנגד ליישובים האלה, זה סיפור אחר, אבל צה"ל נולד להגן על היישובים, והמחשבה כאילו היישוב מפריע לצה"ל, ולכן היישוב לא יהיה, בטעות יסודה. צה"ל חייב להגן על היישובים. זו הנורמה הציונית ההתיישבותית שליוותה אותנו כמשך כל השנים.

יש כאלה שבאים היום ואומרים לנו: אנחנו עושים את הכול. אני יודעת, יש לך הרבה חסידים; גם כין המתיישבים יש מי שאמרו שאתה עשית יותר, שעשית הרבה, וגם מיצית יותר את עונש הגירוש, וגורשו 15 או 20 איש. ואולם, אתה אומר שיש לך בעיות עם הגירוש, למה אתה, שאמרת "נילחם עד חורמה כח טור, על-פי החוק", לא יוזם חקיקה, לא יוזם תיקון בחוק, שיאפשר לך לגרש בגין עבירות נוספות? הרי סמכויותך מצומצמות ואתה אומר: בגין זה אני יכול לגרש ובגין זה אני יכול. אם כן, תיוזם חקיקה אחרת, חקיקה המתאימה לארץ הזאת, וגם בנושא עונש המוות למחבלים.

לדעתי יש כל מיני נקודות לא-נכונות ואף פסולות בחשיבה הביטחונית המיוחדת שלך, אבל מעולם לא חשדתי שאינך ישר. יש לך נימוק ביטחוני נגד עונש מוות. אני חושבת שעלינו לדעת אותו, וודאי הוא שווערות מסוימות צריכות לדעת. גם אני הייתי בוועדת החוק והביטחון, העליתי מדי פעם את הנושא, ולא שמעתי דברים שגרמו לי לשנות את דעתי. אני

הפושעים הפועלים בשמו: רק ארגון כזה, העומד מעל לחוק, מעל למסור ומעל לכל ביקורת — רק הוא יכול להוציא אל הפועל את תלומותיהם הפרועים של דורשי הביטחון למתנחלים וליושבים בשטחים הכבושים. שהרי צה"ל ואף משמר הגבול עדיין כפופים לנהלים ולפקודות. ואף-על-פי שבמסגרת אותם נהלים נרצחים מדי פעם צעירים וילדים, נהרסים ונאטמים בתים ותושבים מגורשים ממולדתם ומבתיהם — עדיין יש מידה כלשהי של פיקוח ציבורי, עיתונאי או פרלמנטרי, על הפעולות של כוחות אלה בשטחים. ועל כן, מי שיכול להשביע את תאבונם לרם של דניאלה וייס, לוינגר, כהנא וחבר מרעיהם אינו אלא השב"כ, שב"כ הפועל ללא ביקורת, כפי שפעל עד היום.

בעניין הזה אין מגוס אלא להעיר כמה הערות. שאיש לא התייחס אליהן עד כה משום שהן עוסקות בעניינים שעדיין נתפסים כפרות קדושות.

ראשית, הכול מתעלמים מהעובדה המדהימה שבתי-המשפט בישראל ובתי-הדין הצבאיים הם אלה שאפשרו לדיקטון להתפשט בשב"כ ולהכות בו שורש. בעשרות ובמאות משפטים שבו נאשמים וטענו והתלוננו על שיטת חקירה בלתי חוקית, על פשעים של בידוי ראיות ועדויות שקר, אך השופטים דחו את כל הטענות הללו. קיבלו כתורה מסיני את עדויות אנשי השב"כ וראו את מלאכי החבלה של השב"כ כמלאכים צחורים. על כן, פרשת נאפסו, מלבד היותה כתם שחור על שירותי הביטחון, היא אצבע מאשימה כלפי המערכת השיפוטית האזרחית, ובמיוחד הצבאית.

שנית, וזה אף גרוע יותר, בית-המשפט העליון עצמו אינו נקי מאשמה והוא אף נושא באחריות עורפת. משום מה מצטייר בית-המשפט העליון כגיבור הראשי של פרשת נאפסו, אך למעשה אלמלא הוגש לפיו תבשיל מוכן והודאה מפורשת של הפרקליטות הצבאית בעבירות ובשגויות שנעשו, אין בלבי ספק שבית-המשפט העליון היה מאשר את פסק-הדין של הערכאות הצבאיות ודוחה את טענותיו של נאפסו, כפי שנעשה פעמים רבות בעבר.

חברי הכנסת, האחראית העורפת של בית-המשפט העליון היא בכך שהוא צייד את חוקרי השב"כ, כמו את חוקרי המשטרה, בפסיקה אומללה, שאישרה את קבילותן של הראיות שהביאו לבית-המשפט, אפילו הושגו באמצעים בלתי חוקיים. גם עידוד המחוקק להכניס לספר החוקים את התיקון לדיני הראיות, שאפשר לקבל אמרה כתובה של עד בניגוד לעדותו בבית-המשפט, בא מבית-המשפט העליון. אפשר לומר שדחיית הדוקטרינה הידועה של "פירות העץ המורעל" היוותה אישור להרעלתם של שירותי הביטחון והמשטרה, ובעניין זה חובה לקרוא לבית-המשפט העליון לסור מדרך מסוכנת זו.

חברי הכנסת, בחזרה אל הנושא, ובאחרו נושא. הפתרון היחיד לשפך הדם — — —

היור"ר ח' גרוסמן:

חבר הכנסת ביטון, אני מבקשת ממך לסיים.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אני מסיים. חברי הכנסת, הדרך פשוטה וידועה: שלום. שלום פירושו מדינה פלשתינית עצמאית ונסיגה מן השטחים הכבושים. אין שלום אחר, אכל גם אין מוצא אחר. הרי ברור, שרבים הם הפלשתינים, כפי שרבים הם הישראלים. שהיו רוצים את כל הארץ לעצמם. אך על שני הצדדים להבין שיש רק ארץ-ישראל אחת שהיא פלשתינ אחת. שיש לחלקה לשתי

אלה עצמם אחראים גם למותו של הילד רמי חבה, וזכרנו לברכה.

עודי לנדאו (הליכוד):

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

והם ימשיכו, כמה נורא הדבר, לגרום לרצח ולהרג נוספים בעתיד הנראה לעין.

חברי הכנסת, מי יכול לומר מהו רצח מוצדק? וכי יש רצח מוצדק? כל רצח הוא מחועב ובלתי אנושי, קל וחומר רצח של ילד קטן. הדבר הרחוק ביותר כעניין זה הוא הגדרת שפיכת דמו של הילד: כאשר הוא בן של מתנחלים, הוא נרצח על-ידי רוצחים שפלים, חיות-אדם, חסרי צלם אנושי; כאשר הוא בן לפליטים פלשתינים, בעין-חילוה או בדיהישה, הוא "מצא את מותו" או "נפגע" על-פי הנהלים, כמובן.

המתנחלים, "גוש אמונים", התחיה והליכוד דורשים משלטונות הביטחון לנקוט יד קשה וענישה מרתיעה. אפשר להשוות זאת לחיידקים של מחלה, ולדרישה מן הרופא לחסל על-ידי סמים ותרופות חזקות את התנגדותו של הגוף למחלה. המתנחלים הם החיידקים כמובן, והם תוקפים לא רק את גופו של העם הפלשתיני, אלא כראש ובראשונה הם מרעילים ומשחיתים את גופו ונפשו של העם הישראלי. העם הפלשתיני, ככל גוף שנחקף על-ידי חיידקים, פיתח נוגדנים הנלחמים בחיידקים. לרוע המול מצוי העם הישראלי כמעט על סף מחלת איידס לאומית, משום שהחיידקים הללו תקפו את כושר החיסון הטבעי שלו. הסתננו אל מרכזי המוח וההנהגה הלאומית עד כדי כך, שהם תוקפים את הנוגדנים, שגופו עדיין מצליח לייצר, ומונעים מהם להכריע את המחלה האוררת הזאת.

חברי הכנסת, המחלה האוררת הזאת היא סרטן הכיבוש. כל עוד יהיו בארץ אנשים שיכנו את השטחים הכבושים "יהודה ושומרון", "שטחים משוחררים", או אפילו "שטחים מוחזקים", כל עוד האוכלוסייה הכבושה חקרא "מקומיים" וכל עוד מלחמת השחרור הצודקת והלגיטימית של העם הפלשתיני תכונה "טרור", "חבלה" או אפילו "הפרות סדר", "הסתה" ו"התנכלויות" — נמשיך להיות נגועים בסרטן הזה.

יש קשר הדוק ומכריע בין התביעה לביטחון של ה"מתחידקים" לבין התופעות המבישות שנתגלו בשירותי הביטחון. הרי איש לא חשב כרצינות שמה שנחשף בפרשיות השב"כ באוטובוס 300 ובעניין נאפסו מרחש רק עכשיו, או שהוא בגדר חריג. מובן שאלה מקרים המעידים על הכלל ועל מה שגרוע מהם עצמם, מה שקורה במרחפי השב"כ זה עשרות שנים אך לא נחשף עד היום.

וכיצד נחשפו שני המקרים הללו? פשוט מאוד. אחד נחשף במקרה, בגלל תמונה שצילמו עיתונאים והצנזורה לא הספיקה להעלים. והשני — בגלל ובעקבות הראשון — בשל הצטברות של שלוש סיבות: החשש בשב"כ בעקבות פרשת קו 300; העובדה שהיה מדובר בקצין צה"ל שמאחוריו עמדו משפחתו ועדתו ואנשים נוספים; וכמובן, אומץ לבו של ראש התביעה הצבאית.

הזמירות שאנחנו שומעים מן הדוברים של החיידקים הנ"ל, שחשיפת פרשיות השב"כ תגביר את הטרור והפיגועים, נועדו כמובן למנוע את חשיפת הפשעים של השב"כ. וטענות אלו מסבירות את הקשר שעליו דיברתי קודם. שהרי רק ארגון שאין עליו פיקוח, שאין חושפים את פשעיו, שאין מענישים את

ומדרן ורורו עומד לפני לימודים באוניברסיטה או שהוא כוגר אוניברסיטה, וככזה טבעי גם שיהיה מוכסל. לכן, יקשה עלי שלא להניח, שכאן מונח הבסיס המוצק ביותר לחדרנות המדיניות. כבר היום מסתכמים בטיייה בכ-62.5% מכלל הפיגועים, שהם הפיגועים הספורדיים והספונטניים. אלה פעולות שנעשו על-ידי יחידים או קבוצות, והם מופיעים תחת הכותרת "התארגנות מקומית". אף שארגוני אש"ף פורסים תמיד את חסותם עליהם כדעבד. וזהו תמונת המצב.

כשתמונת המצב כזו, וכאשר כל הממשלות התעלמו מהבעיה המרכזית, שהיא פוליטית, קשה לדון את שירותי הביטחון, משום שהם עומדים קודם כול במנותק מהמכלול הפוליטי, והם היחידה המוגדרת בצורה ברורה וחד-משמעית הן במדיניות תגובתית על הטרור והן במלחמתם בו. ככזה, ובמגבלות אדירות אלו, היא עושה עבודה מצוינת. זה הזמן להודות לצה"ל, וזה גם הזמן והמקום להלל ולשבח את שירותי הביטחון, למרות כל מה שעובר עליהם, ובצדק. זהו ציבור שהמדינה כולה חבה לו חוב גדול, ואסור לשכוח זאת גם אם יש לנו מדי פעם ביקורת עליו.

גברתי היושבת-ראש, שאלת השאלות היא, מה עושים? האם משהו משלה עצמו שמדובר בסיטואציה שאפשר להגן בה על כל מטרת-נקודה? האם ענישה קולקטיבית תפתור את הבעיה, או שהיא רק תחריף את המצב, שכן אתה עלול לגרום אוכלוסייה גדולה נוספת למעגל האלימות? במצבים מסוג זה התגובות חייבות להיות שקולות ומדורות. צריך למנוע כל תגובה כלת מבוהלת. נהפוך הוא, השליטה במצבים כאלו חייבת להיות מוחלטת, ואסור לאפשר הידרדרות המצב בשטח שממילא הוא מסוכן. צריך לאפשר פעולה למי שמוסמך לפעול, והתגובה חייבת להיות תגובה נקודתית וכואבת עד כמה שאפשר.

אמונתי רבה בשירותי הביטחון, שהם ימצאו רוצחים אלו שאין לכנותם אלא בכינוי חיית אדם.

שמעתי את הצעותיהם של חלק מהדוברים. אני מכבד אותם. אבל הם מדברים על נקמה, וצריך להבדיל בין נקמה לבין מדיניות תגובה. נקמה היא עניין חד-פעמי, ונקמה גוררת נקמה, ומכניסה אותנו רק למעגל דמים. ניסינו הכול: האמנו גם, שכחיים משותפים ייווצר מודוס לדו-קיום. האמנו שבמדיניות של הרגעה, שאפשר להגיע עליה רק דברים טובים, ניתן להגיע לתוצאות, אך המציאות הורסת לנו את כל התזיות והאשליות שהאמנו בהן, לרבות זו שבמדיניות הרגעה חכמה אפשר לקרב לבבות. טבען של גולות הרגעה שהן טובות לזמן מוגבל.

גברתי היושבת-ראש, על מה שקורה לנו בשנתיים האחרונות אני מתירע זמן רב. הרצח לא צריך היה להפגיע איש, הוא מחריד. האלימות, הפיגועים והרצח הם תוצאה של התפתחות זו, ולהערכתי היא תלך ותחמיר. קודם לשאלה מה עושים צריך להגיע למסקנה, שבמציאות זו אי-אפשר עוד להמשיך, וצריך להתחיל להתגבר לתמונת מצב שונה. המצב מורכב ומסוכן, ופתרוננו עוד יותר מורכב. תהום מפרידה בין העמדות, ואסור לנו לעמוד מנגד. נכון, פתרונות קסם אין בנמצא. כל הפתרונות המוצעים חייבים לעבור לא את מבחן האקדמיה אלא את מבחן המציאות, והמציאות לא הציבה לנו עד היום הזה תוכנית שאפשר להניח אותה מול העם והכנסת ולזכות בקונטנסט או ברוב.

במצב הזה ומשום שלדעתי מהות הבעיה בעיקרה איננה אידיאולוגית, היסטורית או דתית, אלא יותר פסיכולוגית

מדינת, מדינה פלשתינית ומדינה ישראלית. מפני שיש כאן שני עמים, ולמרכזה הצער, וזאת יש לומר, שני העמים הללו מואסים זה בזה ואינם רוצים לחיות במדינה אחת יחידה. רק קץ הכיבוש והקמת מדינה פלשתינית בצדה של ישראל יביאו להפסקת הרצח. המדיניות הנוכחית תוביל לעוד רצח ועוד דם. גם בשטחים הכבושים, גם בתוך גבולות "הקו הירוק", גם בלבנון, גם של יהודים וגם של ערבים.

היו"ר ח' גרוסמן:
תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת בנימין בן-אליעזר, ואחריו — לחבר הכנסת עוזי לנדא.

בנימין בן-אליעזר (המערך):
גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, אדוני שר הביטחון, האירועים הקשים, ובראשם הרצח המחריד והנורא של רמי חבה ז"ל, וזעזעו את המדינה כולה. אין סליחה וכפרה על רצח ילד. הרצח הזה מחריד אותי במיוחד, אולי משום שהכרתיו כחינוך. ואולם, לצערי הרצח הזה לא הפחית. על זה אני מתירע זמן רב.

גברתי היושבת-ראש, הסיטואציה שאנו נתונים בה מאופיינת בגלי התפרצויות ובאיריגציה. אנו נתונים לתהליך, שאפשר להגדיר אותו כהתפתחות, שהיא, להערכתי, מן המסוכנות והמסוכנות שידענו.

להתפתחות הזאת יש סיבות רבות. אך סיבתה העיקרית בעיני היא חוסר יכולתן של כל הממשלות להתמודד עם בעיית השטחים בדרך האחת והיחידה, והיא הדרך הפוליטית. כל הממשלות התעלמו מהבעיה, התחמקו, עקפו מימין ומשמאל. כולן האמינו שהזמן יעשה את שלו. והזמן אכן עשה את שלו. כולן האמינו שמשום מורכבותה מוטב לאמץ את אידיאולוגיית הסטטוס-קו, ולהכביר מלים על תזוזות — אך אין סטטוס-קו, לא היה ולא יהיה, משום שאין מדובר רק בשטח, אלא, ובעיקר, בכני אדם. וכשיש בני אדם נוצרת דינמיקה, והדינמיקה פועלת משני הצדדים. נוצר כאן מצב, שבו לשטח ההפך הזה, או אם תרצו לווקים הזה, נכנסים רק הקיצוניים משני הצדדים, וכך הולכים ומאכדים שליטה.

זו התפתחות אשר אינך נלחם בה נגד ארגון, אלא בעיקר נגד דחפים ויצרים. אלו הם דחפים של ציבור גדול, המושפעים על-פיהם ממיליטנטיות לאומית וכתלם גם מלחצים יצריים דתיים. זהו ציבור מיואש — כך אני מרגיש — כתוצאה של 20 שנות כיבוש כדבריו, 20 שנים של תקוות ומאווים. היום הוא מוצא עצמו חסר תקווה. הוא מאשים בכך לא רק את ישראל אלא גם את ארץ ישראל ואף את אש"ף, שבו הוא תלה את כל תקוותיו. היום הוא מבין, שזה ארגון הנלחם כדי לקיים את עצמו כארגון. ואגב, מבחינה זו תוצאות ועידת אלג'יר גרמו לו רק תסכול נוסף, שכן הוא מבין שתוצאותיה והחלטותיה קובעות כל סיכור.

זהו ציבור המושפע ממצבו של אש"ף, ומבחינה זו אפשר להניח, שמה שקורה ומה שיקרה בשטחים יושפע שוב מתוצאות ועידת אלג'יר. לאחת השורות משחקת ותשתקף בשטחים, והדבר רק יגביר בוודאי את פעילות הטרור. זהו ציבור שחלקו מחפש לו מזור בכיוון ההליכה אל האסלאם, ואנו פוגשים באנשים אלה בהמוניהם ברצועה ובירושלים, ועכשיו גם בשטח. יהודה ושומרון.

אך, מעל לכול, זה ציבור שונה ואחר מבעבר. זה ציבור של צעירים שרובם נולדו סמוך או אחרי 1967, נוער שלא ידע שלטון ירדן, נולד ישר אל הישות הפלשתינית; הוא מיליטנטי

חוברת כ"ו, ישיבה שכ"ה

— רצח הילד רמי חבה ז"ל והמצב הביטחוני ביהודה, בשומרון ובצפון — והתגברות הפיגועים בהם —

אבל, יוזמת הוועידה הבין-לאומית גורמת גם להחזרת אש"ף אל מרכז הזירה הבין-לאומית. זה אותו אש"ף אשר נזרק מלבנון והוכה קשה והובא אל שפל המדרגה. עכשיו מחזירים אותו אל מרכזה של הזירה הבין-לאומית, ועצם העיסוק בחורשים האחרונים כשאלה האם אש"ף ישתתף בוועידה, כיצד ישתתף, אם יזמינו אותו או לא יזמינו אותו — זה מעלה את יוקרתו הבין-לאומית בשיעור ניכר מאוד.

מר פרס ממריך את הקהילייה האירופית בעד ועידה בין-לאומית, והיא אכן מתאחדת, אבל סביב החלטת נציגי המדינות על הגדרה עצמית לפלשתינים ועל כך שאש"ף הוא הנציג האוטונומי שלהם, רוסיה, הקרייה בפי מר פרס "מתונה", דוחקת, לאור היוזמה הישראלית, לכינוס כנס אלג'יר של המועצה הלאומית הפלשתינית, וככנס זה מתחזקים ומתאחדים כל ארגוני הטרור דווקא סביב המכנה המשותף הקיצוני שלהם, על כן, מעמדו של אש"ף לא זו בלבד שהוא עולה באירופה, אלא הוא מתחזק גם ביהודה ובשומרון.

אבל, בחודשים האחרונים חל תהליך מסוכן ומזדמן. מנכ"ל משרד החוץ, או המנכ"ל המדיני, מר ביילין, מורה להוציא את האמנה הפלשתינית ממסכת ההסברה של שגרירויות ישראל, והוא נותן להן הוראה שלא להציג את אש"ף כאויב מספר אחד של מדינת ישראל. המנכ"ל הרגיל, מר טמיר, מנסה להעביר ממר אל ערפאת דרך ראש הממשלה הקודם של מלטה, והשר ריצמן מוכן להושיט את ידו למשאומתן עם ערפאת. מר פרס עצמו, שר החוץ, פורס שטיח אדום למי שהם בפועל נציגי אש"ף: אברירחמה וחנא סניורה, וכאשר הוא פוגש אותם — מצטט "קול ישראל" בערבית ב"26 במרס 1987 את מר פרס — הוא אומר: "היום פגשתי פלשתינים שלפי דעותיהם הם מאוד קרובים לאש"ף". ובשברנות האחרונים ממש אמר מר פרס כעניין הוועידה הבין-לאומית, שכבר לא חשוב אם אש"ף יוזמן לוועידה, העיקר שאש"ף לא יופיע בוועידה. מי יאמין למר פרס בקרב יהודי יהודה ושומרון, בקרב ערביי יהודה ושומרון, שאש"ף הוא מחוץ למשאומתן? מי בקרב אזרחי מדינת ישראל ילך ויאמין שישאל אכן איננה נוקטת מדיניות של הלבנת אש"ף, של הפיכתו מארגון פשע לארגון מכובד ומהוגן, שאפשר להיכנס איתו למשאומתן? האם אין המדיניות הזאת דוחפת בעצם את תושבי יהודה ושומרון לזרועות אש"ף?

זו אותה תחושת ארעיות האומרת שהשטח יעבור לשליט אחר, פרס רומז כרגע שחלקו יעבור לחוסיין. התושבים חשים שהוא יהיה בידי אש"ף, אבל, לשליט החדש, יהיה מי שיהיה, הרי צריך יהיה להוכיח שלא היה שיתוף פעולה עם ישראל ולא היתה נכונות לדרושים עם ישראל, אלא אדרבה, נלחמו באופן בלתי פוסק בישראל. התחושה הזאת הופכת להיות רווחת בקרב כל תושבי יהודה ושומרון, והיא המסבירה את ההשתתפות ההמונית והספונטנית לא רק בהפגנות אלא גם בהשלכת בקבוקי תבערה וכיידוי אבנים במידה שלא ידענו בעבר.

התושבים רואים שכתחום מדיניות החוץ נעשה דבר פשוט: ריצמן מציע פרטנר למשאומתן — את ערפאת; פרס מציע את הפורום, זו הוועידה הבין-לאומית, ורביץ מציע את הוויתורים או את קו הוויתורים: אלפי-מנשה ואריאל. גם אם איננו שמים לב לכך — כל אחד מהם מתבטא כאילו בהיסתה הצע, וכאילו לא התכוון לדברים האלה — כך רואים התושבים ביהודה ובשומרון את המצב, הם רואים וחשים כיצד צה"ל הולך ונתקף מיהודה ומשומרון, וכפי שהיה כאשר התקפלו מלבנון. יהיה את ההויתורים להכות בו ובנו.

קיומית, הרי שאין דרך אחרת וולת הפתרון השלבי, שנדרכו הראשון הוא גם התנאי העיקרי לביסוס מודל שאפשר לחיות איתו בביטחון. לכן, עם כל מגבלותיה של תוכנית האוטונומיה החד-צדדית, שהצגתי כמה פעמים, היא היחידה שיכולה לחלץ אותנו, כרגע, מההסבך, והיא גם מסקנת הפוליטית המיידית.

אני יודע שזה פתרון חלקי: אני יודע שהבעיות המרכזיות נשארות חלויות באוויר, אך ככל אופן, הדבר יכול להיות ראשיתו של תהליך תוזה, של התקדמות בצעדים אטיים ומבוקרים לקראת יעד שקשה לי היום להגדיר אותו, אך ייתכן שהמציאות החדשה שתיווצר כשטח היא חגירה ותגבש אותו.

הי"ר ח' גרוסמן:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת עוזי לנדאו, ואחריו — לחבר הכנסת שמעון בן-שלמה.

עוזי לנדאו (הליכוד):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, לאחר הנסיגה ובמהלך הנסיגה מדרום-לבנון הביטחון לנו מי שהיה אז ראש הממשלה, מר פרס, ושר הביטחון מר רבין, כי האישקט שהתפתח אז ביהודה ובשומרון יוסדר, משום שאת כוחות צה"ל שיוצאו מדרום-לבנון ואת השב"כ שפרוס שם נפרוס ביהודה ובשומרון, וכך נרגיע את המצב ביהודה ובשומרון.

התוצאה היום, שנתיים מאז, היא טרור הולך וגדל. אחת התופעות האופייניות לו היא, שהוא התפשט וחרג מחוץ ליהודה ולשומרון, לעבר ישראל שממערב ל"קו הירוק", הסכנה הגדולה היום לחיילי צה"ל איננה דווקא בדרום-לבנון אלא בגבולות "הקו הירוק", כימים שיש וראשון, כאשר הם חוזרים לביתם ושבים לכסיס ומחכים לטרמפים. זה טרור, שכפי שאמרה חברת הכנסת עדנה סולודר, איננו מאפיין רק את ישראל ממזרח ל"קו הירוק", אלא גם את ישראל שממערב לו.

ברור שהסיבה לכך איננה העדר כוחות מספיקים ביהודה ובשומרון. כוחות יש שם אולי יותר מאשר היו אי-פעם. הסיבה נעוצה במדיניות החוץ, איזה שינוי חל במדיניות שבגללו הטרור היום גדול יותר ביהודה ובשומרון? — אגע בשתי סוגיות של מדיניות המשפיעות על כך, לדעתי.

שר הביטחון י' רבין:

כשנה שעברה הוא לא היה גדול מאשר בשנים 1983 — 1984.

עוזי לנדאו (הליכוד):

כבוד השר, אגע מייד בכל הנקודות הללו.

יש שני כיווני מדיניות, ושניהם משפיעים על המחרת: האחד הוא מדיניות החוץ, והאחר הוא מדיניות הביטחון. אחת במדיניות החוץ — במהלך השנתיים האחרונות היו יוזמות מדיניות חוץ מר פרס הוביל, וגולת הכותרת שלהן היא יוזמת הוועידה הבין-לאומית. יוזמה זו היא הרסנית לביטחון הפנים. היא יוצרת תחושה של ארעיות, כאילו שלטונה של ישראל ביהודה ובשומרון הוא שלטון מעבר, מאז השנתיים-חצי האחרונות הריבונות בפועל בשטחים האלה הולכת ונעלמת כשל התערבות גוברת מבחוץ. יש מעורבות אמריקנית רבה, אירופים נכנסים ויוצאים; כספים חיצוניים זורמים לפרויקטים; לאחרונה שמענו גם שעמדתה של ארצות-הברית כרגע היא תוכנית רייגן על העצדה האירופית אין צורך להרחיב את הדיון. תושבים בשטח חשים בארעיות. ישיבה ערבית. — את הדברים

שמעון בן-שלמה (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
כבוד היושבת-ראש, כנסת נכבדה, בלב קרוע ובתחושת
שכול ויחמת עולים אנו לנאום כאן בדיון שהוא לכאורה
מדיני-ביטחוני, אך הדיון אינו על מדיניות ולא על התיישבות
אלא על העיקרון החשוב, שכיום אנו ריבוניים לעצמנו ואין אנו
חלויים בחסדי עם אחר. תחושה זו צריכה ללוות אותנו גם בכל
הקשר לחיים היהודיים שנרקמו בשטחי ארץ-ישראל, אשר עד
לפני שנים מספר לא היו מושבים בציבור יהודי.

יכולים הכול להתווכח, אם יש להתיישב בחבל ארץ זו או
אחר, אך אי-אפשר להתווכח על העובדה שממשלת ישראל
היא האחראית לשלומם ולביטחונם של אזרחי המדינה. אני
מקווה שאיש אינו חולק על כך שתושבי אלון-מורה או אריאל
או עמנאל הם תושבי מדינת ישראל, בה במידה שתושבי שכם
או יריחו הם תושבי המדינה, אלא שתושבי שכם אינם זקוקים
להגנה, ודאי לא כמו תושבי היישובים היהודיים. קשה
להשתחרר מן הרושם, שמדיניות הביטחון כיום אינה רצינית
— אני מתקשה למצוא את המלה הנכונה — במידה הנחוצה
לפתרון הבעיות. על כל פנים, עובדה היא שמעשי הרצח,
הפיגועים והניסיונות לפגוע מתגברים. עובדה היא, שתושבי
היישובים היהודיים חיים כיום בחדר מתמיד הרבה יותר
מבעבר.

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת, בשם תנועת ש"ס אני
תובע משר הביטחון ומממשלת ישראל לגלות יד תקיפה כלפי
הרוצחים. יש לעשות כל מאמץ לאחר את מבצעי הפשעים
הללו, עד שישלמו על המעשה הנפשע שעשו. אולם לא די
בכך. יש להגביר את מעורבות כוחות הביטחון עד אשר יימנעו
ככל הניתן מראש מעשים שכאלו.

לדעתי, חייבים למצוא את הדרך שלפיה יוכלו גם תושבי
היישובים היהודיים וגם תושבי היישובים הערביים לחיות
ביחד, בדו-קיום. כבר היו דברים מעולם, ויש לפעול להורדת
המתח בין האוכלוסייה היהודית לערבית.

חברי הכנסת, אני מבקש בזה להביע תנחומים למשפחות
השכולות. קשה למצוא דברי נוחם. הם שותפים למאבק על
ארץ-ישראל, ולוואי שהאסונות הללו יפקחו את העיניים לאלו
שצריכים לפקוח עיניים, ואז נוצע שעשינו הכול עלי-מנת שלא
יישפך עוד דם נקיים, חסיד-שלום.

כולנו תפילה, כי הקדוש-ברוך-הוא ישים קץ לסבלותינו,
ויערה רוח קודשו ממרום, וישורר השלום, בעזרת השם.
ובמקום שחס ושלום יתקיים בנו: מחוץ תשכל חרב ומחרדים
אימה — תקום בנו ברכת התורה "ושכבתם ואין מחריד, וחרב
לא תעבור בארצכם", אמן. תודה.

היו"ר ח' גרוסמן:
תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת דוד צוקר, ואחריו —
לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת, הדיון הזה נערך
בסימן הפלצות שאני מאמין-מקווה שכל ילוד אשה חש בה,
הפלצות הזאת נוכח ריצוץ הגולגולת של חבה, נוכח שרפתה
של משפחה שלמה. אני יכול להיות רק שותף לדברי
היושבת-ראש, כשדיברה מעל הדוכן הזה, על הפחד, על
האימה הנדולה, על המחשבה על הרגעים האחרונים של הילד
הזה, על הרגעים שבהם נחרכו בני משפחת מוסס. זה מסוג
הדיונים העומדים בסימן ההצטרפות שאני מקווה שמי
שנשמת אלוהים באפו חש בה.

לכן, מדיניות זו מסייעת, לרוע המזל, בהחדרת המציאות
של דרום-לבנון ללב לבנה של מדינת ישראל. לא ברור אם תהיה
ועידה — דעתי האישית היא שאין כל סיכוי לוועידה
בין-לאומית — אבל ברור שיוזמת הוועידה הבין-לאומית כבר
הביאה נזק כבד לביטחון הפנים של מדינת ישראל, והיא אחד
מן הממריצים העיקריים של גל הטרור ההולך וגובר ומציף
אותנו לאחרונה. רמי חבה, השם ינקום דמו, הוא רק אחד
מקורבנות גל הזה. מדינאי היוזם מהלכים פוליטיים מן הסוג
שמר פרס יזם צריך לחשוב על כל ההיבטים ועל כל התוצאות
של המהלך הזה. עד כאן מדיניות החוץ.

הכיוון השני הוא, כמובן, זה של מדיניות הביטחון. אני
שותף למה שאמר שר הביטחון, שהיה טרור ותמיד יהיה טרור,
אבל אינני מוכן לקבל את המשפט המצדיק את היקף הטרור
הקיים היום. כפי שתמיד היה פשע מאורגן ותמיד יהיה פשע
מאורגן לתמיד תהיה משטרה שתעמוד מולו — ואם המשטרה
לא תעשה את מלאכתה נאמנה, צריך לבוא ולומר היכן היא
שונה — כך, וזו דעתי האישית, אפשר להכות את הטרור מכה
גדולה ולהקטין את ממדיו. הטרור המתגבר היום ביהודה
ובשומרון הוא אולי, יותר מכל דבר אחר, הוכחה לכך
שמדיניות הביטחון הנוכחית הביאה — — —

מיכאל איתן (הליכוד):
למה רק יהודה ושומרון? הטרור מתגלגל בכל
ארץ-ישראל.

עוזי לנדאו (הליכוד):
חבר הכנסת איתן, אמרתי את זה בהתחלה.

היו"ר ח' גרוסמן:
מדוע אתה מפרע לחבר שלך?

מיכאל איתן (הליכוד):
אני עוזר לו.

היו"ר ח' גרוסמן:
אינך עוזר לו, כי הזמן העומד לרשותו תם.

עוזי לנדאו (הליכוד):
אני רוצה לומר: אומנם מדיניות הביטחון מדברת על
מלחמה נחרשה והחלטית באש"ף, אבל, כפועל המדיניות
מעורפלת ובעלת מסרים סותרים, שכן, כאורח לא רשמי, ניתנת
יד חופשית לכל הפעילות הלא-צבאית של אש"ף, ובגבולות
שמעבר "לקו הירוק" תשתית אש"ף פורחת כמעט יותר מאשר
בכל בירה ערבית אחרת.

היו"ר ח' גרוסמן:
חבר הכנסת לנדאו, כבר עברת מזמן על מכסת שמונה
הדקות שלך.

עוזי לנדאו (הליכוד):
טוב, תודה.

היו"ר ח' גרוסמן:
מקפידים גם אתי, ולכן אני צריכה להקפיד אתך.

עוזי לנדאו (הליכוד):
אני, כמובן, מבקש להקפיד אתי כפי שמקפידים עם
יושבת-ראש הישיבה, תודה רבה.

היו"ר ח' גרוסמן:
תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת שמעון בן-שלמה,
ואחריו — לחבר הכנסת דוד צוקר.

חוברת כ"ז, ישיבה ש"ח

— רצח הילד רמי חבה ז"ל והמצב הביטחוני ביהודה, בשומרון ובעזה והתגברות הפיתולים בהם —

גורס, שגם הבסיס המוסרי מעוות ומופרך, וגם הבסיס המעשי האפקטיבי אין לו ידיים ואין לו רגליים.

על היסוד המוסרי חבל שאכזיז מלים. חברת הכנסת גלורית תעסה וחבר הכנסת לנרוא הציעו לנו בעצם לאמץ סטנדרדים של אסאד, וזה הפתרון — ניקח את הסטנדרדים של הגרועים, שכאויבנו, של מי שנמצאים כשולי הסטנדרדים האנושיים, נאמץ אותם, וכך נינצל. אנשי היצר הציעו זאת. חבל שאכזיז מלה אחת נוספת על היסוד המוסרי הנורא והאיום, המופרך, השלילי, שעלה בדבריהם של חברי הכנסת.

אבל — זאת שאלה המופנית גם אל שר הביטחון, הוא אומנם אינו טורח להיות פה, אבל לפחות לפרוטוקול — —

אהרן נחמיאס (המערך):

יושב במקומו שר, שר הביטחון לא זו מפה מאז פתיחת הישיבה, הוא הלך כנראה לשתות כוס מים.

היו"ר ח' גרוסמן:

עד עכשיו הוא היה.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

עד לפני שני נאומים הוא היה. הוא הלך גם לשאוב את המים. לא רק לשתות אותם, כי זה לוקח לו הרבה זמן.

את השאלה הזאת אני מבקש להפנות גם אל שר הביטחון, אין שום הוכחה — וכאן אני מדבר על היסוד המעשי, לא על היסוד המוסרי — מאז 1967, והדברים בדוקים במספרים, בנתונים ובעובדות, אין שום ראיה לכך שיש מתאם כלשהו בין צעדי ענישה לבין תופעות טרור. הווי אומר, אין שום פרק זמן ארוך דיו ומדיד, האומר — בפרק הזמן הזה ננקטו פעולות ענישה אלה ואלה, הותפרו הפעולות או נרגעו, והדבר שינה מהותית את תופעת הטרור ושיפר את המצב בגדה וברצועה. אין שום פרק זמן שבו אפשר להוכיח שיש תואם בין צעדי ענישה לבין המציאות בשטח.

מרביתם של גורמי הטרור, מרביתם של גורמי האיישקט, מרביתם, לא כולם, הם גורמים אקסוגניים, גורמים חיצוניים; מרביתם, ציינו פה כמה חברי כנסת, גם חברת הכנסת גרוסמן וגם חבר הכנסת בן-אליעזר, שאנו עדים היום להתגברות התופעה של טרור אורגני אורגני מן השטח שאש"ף מאמץ אותו בדיעבד, יש די טינה, די אלימות ודי שנאה כדי להזין את התופעות הללו. לא וקוקים עוד לעידוד ולהשראה מחונים, זה כבר "עובד" לבר. תפעיל צעדי ענישה כאלה או אחרים, הדבר לא ישנה את המציאות ביסודה. המציאות הזאת נקבעת ביסודה על-ידי גורמים חזקים יותר מאשר צעדי ענישה אלה ואחרים.

אבל, שר הביטחון עדיין מחזיק באשליה הזאת, חסרת הידיים וחסרת הרגליים, אולי משום התנפחו לימין — ערב בחירות אנחנו — שהתפרת צעדי ענישה היא אכן הפתרון הפוליטי למה שנעשה בגדה, במזרח הזה, אם נביט בשלוש השנים האחרונות, יש בהן תמורה חריפה ושינוי כיוון לעומת המדיניות שנקט הליכוד עד 1982. בגין הפסיק את המעצרים האדמיניסטרטיביים, הליכוד הפסיק את הריסת הבתים — תראו מי משבח את הליכוד — ובגין הפסיק את הענישה הקולקטיבית כמו פיצוץ הבתים. הדבר לא שינה במאומה את המצב בגדה. בגין יכול היה לפחות לנסות ולומר, שהוא מנסה לקיים מדיניות כיבוש עם ידיים קצת פחות מזוהמות. בא רבין וחדש את זה. לא היו ימים קשים מאלה בגדה בעשר השנים האחרונות, מה, יותר שקט שם? יותר שליו שם? מישור מהם הצטרף לתנועה הציונית? מישור מהם קנה את השקל לקונגרס הציוני? אף לא אחד.

הריון הזה עומד גם בסימן הפחד הגדול מכך שבני אדם מסוגלים, בנסיבות מסוימות, כתנאים מסוימים, להגיע למעשים לא-אנושיים, זרים, שייכים לפלנטה אחרת, כמו שני המקרים הללו.

מי שמבקש להיות מציאותי צריך גם לומר, גם אם הדבר לא נוח, שאין אלה הדמעות האחרונות שנזיל, ואין זו ההלוויה האחרונה שנרע, ואין אלה הקינות האחרונות שנישא. למרבה הצער, העתיד לא יחסוך מאתנו הלוויות נוספות וקינות נוספות.

אני נוטה להאמין לפעמים, ברגעי חסד גדולים, נדירים, שגם בקרב הימין — ודובריו ביטאו זאת היום בצורה ברורה מאוד — יש הרגשה שצריך לשרש מנוף החיים שלנו את התופעות הללו שאנחנו מדברים עליהן היום, וגם שם שותפים לצורך, לרצון ולמסקנה העולה מן המצב.

אבל, נוכח התופעות האלה נשמעו היום פתרונות בוטים מאוד, ברורים מאוד, פשוטים מאוד, אם יורשה לי לומר: פשטניים מאוד, שכולם אומרים בעצם דבר אחד: עוד כוח, יותר מאותו דבר — כל מה שעשינו עד עכשיו, רק עוד קצת. עוד קצת כוח, ואן ורק כוח, ושום דבר מבלעדי הכוח. זה יפתור את הבעיה.

חבר הכנסת כהן אבידב מציע, שמה שנעשה בקלקיליה ב-1967 יבוצע לגבי כל הגדה, במחילה, חבר הכנסת כהן אבידב צריך לעבור שורה אחת אחורה, לשבת ליד עמיתו לעמדה ולדעה, ואז יתכבד ויאמר את הדברים האלה בצורה ברורה.

בעצם, זה מה שהציעו גם הדוברים האחרים. איך עושים זאת? — עוד אוניברסיטה לסגור, עוד בית לאטום, כולם, כל הדוברים שדיברו על כך היום, אמרו זאת בצורה מאוד ברורה. שוב האשליה המופרכת הזאת, האשליה המופרכת הללו, שלפיהן רק עונש מוות יחסל את הטרור, ואם ננצל את האוניברסיטה ולא רק נסגור אותה לארבעה חודשים — ניוושע, ואם נגרש — ניוושע, ואם נענוש קולקטיבית — נינצל.

אהרן נחמיאס (המערך):

זו הצעת חבר הכנסת רובינשטיין.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

חבר הכנסת נחמיאס ציין נכון, שלהצעת עונש המוות, לצערי ולהוותי, הצטרף גם חבר הכנסת רובינשטיין, ואני שמח שנשמעה פה הסתייגות של עמיתו לסיעה — — —

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

התנגדות, עמדה הפוכה, עמדתו של חבר הכנסת רובינשטיין בנושא הזה מופרכת ממש כשם שעמדתו של חבר הכנסת כהן אבידב מופרכת. זה איננו פתרון רדיקלי, זה איננו פתרון שורשי, אין בו משום מזור לבעיה ולא פתרון שאליו רוצה חבר הכנסת אמנון רובינשטיין להגיע, יש לי שאלה: כשהטילו חלק מן העושים הללו, האם זה עזר? מייד אניע לעניין האפקטיביות של העונשים הללו.

אפשר לשלול את צעדי הענישה הללו על בסיס שני סרורות. שני עקרונות. אפשר לכא ולומר, כפי שאני לשיטתנו

יותר, וכאשר היריבים שלנו, העם שאנחנו שולטים בו, הוא לאין ערוך חזק ממה שאנחנו היינו ב-1948. לא יזו בלבד שמספרם גדול יותר פה בארץ, אלא העזרה שהם מקבלים מאומות העולם ומאחיהם במדינות השונות היא גדולה לאין ערוך יותר. אי אפשר להשתלט ככוח הזרוע על עם אחר. לא יעזרו האמצעים החריפים ביותר שננהיג, לא יעזרו עונש המוות — וזו תהיה טעות נוראה מבחינתנו אם ננהיג זאת — לא יעזרו האמצעים החוקיים החריפים ביותר ולא כל דרך אחרת. אנחנו נחיה על חרבנו, נצטרך להרוג ויהרגו אותנו. הנורמות המוסריות שלנו, שאנחנו גאים בהן, הנורמות האלה יתעקמו ויתעוותו ונחלל להיות חברה צודקת והוגנת, ששלטון החוק הוא נר לרגליה.

הניצחון של אלה שאנחנו קוראים להם טרוריסטים מרצחים, והם באמת טרוריסטים מרצחים, כבר הושג. מפני שעצם העובדה שאנשים הקוראים לעצמם ליברלים רוצים להנהיג עונש מוות במדינת ישראל, ולו רק לתחום מוגבל, זה כבר ניצחון של הטוהר. הדבר מעוות את דרכי החשיבה שלנו, מפני שאחרי זה יבואו אמצעים אחרים. זאת פגיעה אינמה —

אברהם ורדיגר (מורשה"פא):

אתה מתכוון לחבר הכנסת רובינשטיין?

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

אני מתכוון לחבר הכנסת רובינשטיין ולאנשים אחרים שחושבים שצריך להנהיג עונש מוות. הוויכוח הוא ויכוח ענייני, אבל עצם העובדה שאנשים אמרו "כל חיי התנגדותי לך, אבל אני חושב שעכשיו אולי צריך להנהיג זאת" מראה שהמאבק הזה שאנחנו נאבקים משחית את מידותינו, או משנה את תפיסת העולם שלנו, ואז לנו אם הגענו לך, כשאומרים שצריכים נורמות מיוחדות בשביל להגן על ביטחוננו פירושו של דבר שאלה אינן נורמות שהיינו רוצים לקיים אותן כמדינה מסודרת ומתוקנת. אני לא נכנס עכשיו לשאלה אם צריך נורמות אחרות או לא צריך. עצם העובדה שאנחנו צריכים להתמודד עם הדבר מראה לאיזה מצב נקלענו.

בשנתיים האחרונות הנהיגה מדינת ישראל יד קשה בשטחים, המשיכה את ההתנחלות והגבירה כביכול את הנוכחות שלנו בשטחים. האם התוצאה היא הקלה בכתות? האם היחסים יותר רוגעים? האם יש שכנות יותר טובה? לא, השנאה רבה יותר, ונצטרך לנקוט צעדים חריפים יותר. קוראים לנקמה וליד חזקה יותר, לצעדים חריפים יותר משהיו לפני שבוע-שבועיים, שהיו חריפים דיים כשהוא למה שהיה לפני שנתיים-שלוש שנים. לאן נגיע בדרך זו? ואיזה עיוות יחול בנו?

גברתי היושבת-ראש, אין פתרון לשאלה הזאת אלא פתרון פוליטי, ואיש אינו מוכן לקום ולהגיד בצורה חד-משמעית שיש לקום ולעזוב את השטחים בסופו של התהליך. אולי עלינו לחזור לך במשאומתן ארון, תוך ערובות, תוך הגנה על האינטרסים הביטחוניים של מדינת ישראל, אבל צריך ללכת. אם מדובר על ועידה בין-לאומית — לא שאני תומך בדרך הזאת, אני חושב שזו פרצה בכיוון הנכון — ראש הממשלה לשעבר ושר החוץ דהיום צריך להציג הצעה זאת בהירות ולומר: כלל לא הובטח לוותר על שטחים, לא הובטח דבר זה או אחר, זה משאומתן פתוח.

חייבים להתמודד עם הנושא בצורה הכרוונה והחד-משמעית ביותר. כל זמן שנכבש שטחים, בין שאנחנו אוהבים אותם, בין שאנחנו חושבים אותם לחלק מרכושנו — זה לא ילך. חשבון השלום לא ייסגר, אם נמשיך לשבת ולהחזיק שם

אהרן נחמיאס (המערך):

יהודים הפסיקו — — —

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
גם יהודים לא קונים.

הייתי מבקש משר הביטחון תשובה, ואני מייד מסיים. על השאלה: האם יש מתאם בין צעדי הענישה החריפים שהוא אימץ לבין המציאות בשטח?

יש רק לקח אחד, ואין לקח אחר. בזאת אני רוצה לסיים. אנחנו אומרים זאת 20 שנה, ואני פוחד שנמשיך לומר זאת עוד שנים רבות, אם כך ימשיך להתנהג השלטון: להרג אין חללה, להתנחלות אין חקוה, ואין מקום בארץ-ישראל לכל שפע הולמי המשיח הללו המסתובבים פה. התחזית הנוראה מכול, ואנחנו כבר עומדים על ספה: נהפוך את הסכסוך הלאומי הזה, את הסכסוך הפוליטי הזה, למאבק בין-דתי. ממלחמת דתות לא יוצאים. למלחמת דתות דק נכנסים. במלחמת דתות כבר שוטים. בלי להבין למה מדוע, כי במלחמת דתות דק מוכי משיח מנצחים, לא בני אדם.

הי"ר ח' גרוסמן:

הודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי, ואחרי — לחבר הכנסת מתתיהו פלד.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, אילו יכולתי להאמין שתיענה תפילתו של אביו של רמי המנח, שרמי היה הקורבן האחרון, אילו יכולתי להאמין בכך, הייתי יכול להרגיש מעט ניחומים בלבי על כל מה שקרה לנו בשנים האחרונות, על הקורבנות הרבים, הרבים מדי, של אנשים חפים מפשע שנרצחו. אבל, כיוון שאני יודע ששרשרת ההרג מימשך, הרי הקדרות היא עוד יותר גדולה. והקדרות, העצב וההרדה נובעים גם מהעובדה, שלצד הטרגריות הפרטיות והאישיות של המשפחות הנפגעות יש גם טרגדיה לאומית של כל מדינת ישראל, ואולי של כל העמים הגרים באזור, מפני שהם מעמידים את גל השנאה ואת גל המלחמות, ואנחנו איננו רואים את הסוף.

מה שמטריד אותי הוא, שאנחנו אומרים פה לעצמנו, שבסופו של דבר עם ישראל הוא עם חכם. אני מרשה לעצמי לפעמים לתמוה אם הדבר נכון כאשר הדברים נוגעים לו עצמו. הוא חכם ביכולתו לעזור לכל העולם, הוא חכם ביכולתו לעזור בכל התחומים, אבל כשהוא צריך לעזור לעצמו לפחור את בעיותיו, האם הוא עושה זאת?

גברתי היושבת-ראש, ב-1948 היה פה כוכב שהכיכוש שלו היה ברוטלי בהרבה מהכיכוש שאנחנו עושים בשטחים: שהנהיג עונש מוות וגם ביצע אותו: שהכניס לספר החוקים שלו — שעדיין לא בוטל אצלו — חקנות שעת-חירום קיצוניות ביותר: ששלט כאן על 500,000 — 600,000 יהודים בצבא שמונה 100,000 חיילים. גברתי היושבת-ראש, האם כל הדברים האלה עזרו כאשר נלחמנו על עצמאותנו? הגענו לעצמאות בדרך הטבעית שעם זכאי להגיע בה לעצמאות.

אהרן נחמיאס (המערך):

האם אפשר להשוות?

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

אני לא משווה. אני אומר, על אחת כמה וכמה כאשר אנחנו לאין ערוך פחות ברוטליים, כאשר אנחנו מתחשבים הרבה

חוברת כ"ו, ישיבה ש"ה

— רצח הילד רמי חבה ז"ל והמצב הביטחוני ביהודה, בשומרון וכעזה והתגברות הפיגועים בהם —

עצמו כהוראה כפורה. כל הכבוד לבית-המשפט העליון על שחשף את האמת הזו והיה לו האומץ להוקיע אותה, אבל אני ככל אופן מעלה את השאלה: מה החידוש בדבר? האם הדברים לא היו ידועים עד כה?

איני מדבר על שמעות ודברים שעוברים מפה לאוזן. אני מדבר על פסק-דין של בית-המשפט בישראל. יש בידי חיק מס' 31/81 של בית-המשפט הצבאי, כלומר משנת 1981, ושם פסל בית-המשפט הוראה של נאשם בפעילות חבלנית, משום שההוראה הוצאה ממנו בעיוניים. בפסק-הדין קובעים השופטים קודם כול, שהמעצר היה בלתי-חוקי בכך שהנאשם, בזמן הליכתו, הותקף מאחור, ראשו כוסה והולבש בשק. הוא נגרר לרכב, הושלך על רצפתו, ורק כשהוצא מהרכב כחתנת המטרה במגרש הרוסים התברר לו שהמשטרה חטפה אותו.

בית-המשפט אומר: כבר כשלכ זה אנו מוצאים לנוכח להביע את מחאתנו על דרך המעצר המקורית שבה נהגו במקרה זה. וכפי שהשופטים מציינים במפורש, האחריות חלה על איש השב"כ, עובד מס' 200.

על אשר התרחש בעת החקירה כותבים השופטים: "הוסיף הנאשם וטען שהוא נחקר שעות ארוכות וחוקריו פגעו בו פגיעות גופניות ונפשיות". כאן בא תיאור של מקלחות קרות בזו אחר זו, כאשר השב"כ מתרץ את המקלחות בכך שהנאשם הדיף ריח לא נעים ואי-אפשר היה לחקור אותו בלי לנקות אותו. והשופטים אומרים: "אנו מוכנים להניח שיש חשודים שאינם מקפידים על הגיינה אישית ויש חוקרים שהדבר משמש להם כמכלה עד כדי כך שהם התקשו לבצע את מלאכתם, אך מדוע יש לחייב אדם להתקלח כחודש דצמבר, בירושלים, במים קרים פעמים מספר במהלך החקירה? בנקודה זו לא הצלתנו לרדת לרעם של החוקרים".

אחר כך מספרים השופטים על כך שהנאשם סיפר כיצד עינו אותו. החוקרים נהגו, למשל, לקשור את אשכיו כחוט ולמשוך בהם מפעם בפעם על-מנת לאלצו להודות כמעשים שאותם הוא הכחיש.

סופו של סיפור המעשה, שהנאשם החליט לשים קץ לסבלו, במיוחד עקב החשש שכריאתו תינזק, כי הוא נמצא בטיפול רפואי. ולכן הוא הודיע לחוקרים שהוא מוכן להודות בכל מעשה שייחסו לו. ברור שאחרי ממצאים כאלה אין פלא שהשופטים אומרים בסיכום הדברים: "החובה לסתור את טענות הפסילות נגד עדותו של הנאשם במטרה מוטלת על התביעה. זו חייבת לשכנע את בית-המשפט שהעדויות נמסרה מרצונו הטוב והחופשי של הנאשם, ולמסקנה זו אין אנו מוכנים להצטרף. לפיכך החלטנו לאסור את הגשתה של איתה עדות כראיה בחיק זה".

אני שואל: אחרי שפסק-הדין הזה ניתן עליידי בית-משפט צבאי — שאין לייחס לו גרישות יותר מדי גדולה בנושאים כאלה — מה עשו הממונים? מה עשו האחראים? האם מישו קרא לאותו עובד שב"כ מס' 200 ושאל אותו מה זה, איך אתה משתולל, מה אתה עושה?

אני מניח שמה שקרה הוא שהממונים אמרו: נו, הפעם זה לא הלך, פעם שנייה צריך להצליח יותר. עד שהדבר הגיע לכ"ץ, שבע שנים מאוחר יותר — עכשיו אולי משהו יזוז.

מה שעולה כרגע לדיון — ואני מצטער לציין, שההצעה נשמעה מפיו נשיא המדינה — להתיר היום בחוק שיטות חקירה בלתי-חוקיות, זה אחר הדברים הנוראים ביותר שיכולים לקרות לנו כמדינה. מה רוצים להקים בישראל, איהו ק"ב, שלא

מיליון ו-400,000 אנשים תחת כיבוש, זהו כיבוש, והם אינם רוצים אותנו. עד שנפתור את הבעיה הזאת נמשיך לבכות קורבנות כועס גובר והולך, בצער ובייאוש גדולים.

בני שליטא (הליכוד):

קודם צריך להתקיים ואחר כך להיות צודקים. אחרי שנחקים נהיה גם צודקים.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

בדיק, חבר הכנסת שליטא, אני חושב שאנחנו נחלל להתקיים כמדינה וכתברה מתוקנת אם נמשיך בדרך הזאת.

הגיע הזמן שנחשוב שיש דרך אחרת, אומנם כואבת, אבל דרך שיכולה להוליך אל השלום ולהפסקת שפיכות הדמים באזור הזה.

הי"ד ח' גרוסמן:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מתתיהו פלד, ואחריו — לחבר הכנסת אברהם שפירא; אם הוא לא יהיה באולם — לחבר הכנסת אברהם ורדיגר.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה לפתוח את דברי בהבעת השתוממות על כמה נורמות חדשות שנוצרות והולכות בקצב מהיר מאוד עליידי מפלגת העבודה. הדברים מתקשרים לנושא שאנחנו דנים בו היום.

הנה סיימה את עבודתה ועדת חקירה פרלמנטרית ומצאה, ששרים מספר נמצאו אחראים לאחת התקלות החמורות ביותר ביחסי ישראל וארצות-הברית. עוד בטרם היתה הזדמנות לחברי הכנסת לדון בדוח, ואפילו לראות אותו, הזדרזה סיעת מפלגת העבודה להביע אמן באותם תכרים שנמצאו אחראים במידה ניכרת לתקלה הזאת, ויושב-ראש התנועה אף קבע נורמה חדשה ביחס לתפקידו של חבר כנסת שיושב בוועדת חקירה: "אתה לא שופט" — הוא קרא לחבר הכנסת אבא אבן — "אלא שליח התנועה". מכאן אנו מבינים, שתפקידו של חבר כנסת בוועדת חקירה הוא קודם כול לשרת את התנועה ולא לברר מה היא האמת.

מייד לאחר מכן שמענו בקול תרועה ושמחה על הצלחתו של צוות המשא-ומתן להקדמת הבחירות לצורך אל התומכים את חבר הכנסת כהנא, והשמחה גדולה כמחנה מפלגת העבודה. הואיל ואני מכיר קצת את המקובל במקרים כאלה, ברור לי שיש כאן איזו עסקה, אך לא ברור לי מה היא. האם, למשל, הפגישה בכנסת של אותו צוות משא-ומתן, בהשתתפות חברי הכנסת עוזי ברעם ורפי ארדי, עם שני נציגי המפלגה הניאור-נאצית הצרפתית היא חלק מאותה עסקה, או שזה היה במקרה? איני יודע מה החשבון של מפלגת העבודה, כמה קולות הם הרוויחו מעסקה זו. לפי חשבוני הם הפסידו קול אחד ולא הרוויחו אף לא קול אחד.

נורמה נוספת — שליח התנועה כממשלה, שר הביטחון, שרק היום שמענו מפיו שהוא איננו גורם ענישה קולקטיבית. מטיל עונש קולקטיבי על מחנה בלאטה מסיבות שטרם הוכחו ולא הוסברו, ואין כל ספק, שזה שלב חדש במדיניות הדיקשה, שאח תחילתה אנחנו יודעים, אבל אחריתה מי ישרונו. אני חמה, האם העונש שהוטל על מחנה בלאטה בא משום שרצחתי הנצי שכווא מבלאטה טרם נמצא.

זה מביא אותי לעניין שהוא קשור מאוד לנושא של היום — פרשת השב"כ החדשה. בית-המשפט העליון מצא וגילה נוהלי חקירה בלתי-חוקיים, הגורמים לכך שהחשוד מפליל את

ביהודה ובשומרון קיום ארץ-ישראל ומילוי אחר אידיאולוגיה שזל כרכיה התחנכו.

יש עיקרון אחד החייב להיות מקובל על כולנו, ותהא השקפתנו הפוליטית אשר תהא. במדינת ישראל אין חוק האוסר התיישבות יהודים מעבר לגבולות "הקו הירוק", וכאשר מוקמת התנחלות על-פי האישורים הממשלתיים הדרושים, ממשלת ישראל חייבת לספק את כל הדרוש לצורך הבטחת שלומם וביטחונם של המתיישבים. אני מתפלל שבדין כה רציני לא משתתף עכשיו שר הביטחון. אני מעריך את העובדה שנמצא כאן סגן שר הביטחון.

הי"ר ח' גרוסמן:

שר הביטחון ישיב פה כמעט במשך כל זמן הדין, וזאת אינני יכולה לומר על כל המשתתפים בדיון הזה. אני צריכה לומר את האמת.

אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל):

לא ידעת. אני מבקש סליחה.

יש היבט נוסף שאנו נוטים לעתים להתעלם ממנו. האוכלוסייה בשטחים ערה מאוד ומודעת לתהליכים העוברים על החברה בישראל, ולא נעלם מהם גם הוויכוח הפוליטי במדינה. בזמן האחרון נפוצה אופנה חדשה במדינה, מצויה שכולם מקפידים לקיימה. במה דברים אמורים? — בערעור מערכות יסודיות בשלטון ובחברה. רק כאחרונה מתנהל מסע נגד השב"כ, ובמסע זה אין מחשבים בשום דבר. וכי מי יכול לסייע בהגנה על המתנחלים האלה אם לא כוחות הביטחון ובהם אנשי השב"כ?

ועדות חקירה לא יפתרו את הבעיות. זה חלום שווא. לא ייתכן שבמקום ממשלה שצריכה לשלוט במדינה, ממשלה חלשה, יקימו ועדות חקירה למיניהן והן תהיינה השולטות במדינה.

אנו מתקבלים לחג השבועות, לחג מתן תורה. שתי כפיות כפו על עם ישראל והן קשורות זו בזו. הכפייה האחת — למתן תורה, כמו שהגמרא אומרת במסכת שבת דף פ"ח: "ויתייצבו בתחתית ההר" — מלמד שכפה עליהם הקדוש ברוך הוא הר כגיגית. ואמר להם: אם אתם מקבלים את התורה — מוטב. ואם לאו — שם תהא קבורתכם. כפייה שנייה — כירושת הארץ. הגמרא במסכת סוטה אומרת: "עודם בירדן אמר להם יהושע: דעו על מה אתם עוברים את הירדן, על מנת שתורישו את הארץ מפניכם. אם אתם עושים כן — מוטב, ואם לאו — באין מים ושותפים אתכם".

שתי כפיות אלו, כפייה על התורה וכפייה על הארץ. הן כבחינת שתיים שהן אחת. בני ישראל, שאינם רוצים לקבל תורה עד שיש צורך לכפות עליהם הר כגיגית, יהודים כאלה, לצערי, צריכים גם לכפות עליהם את ירושת הארץ, לבני ישראל שאינם רוצים בתורה, אין גם לי זיקה לארץ-ישראל.

ממשלת ישראל חייבת לעשות הכול כדי להקנות ביטחון ליושבי יהודה ושומרון באופן כזה שהמתיישבים לא יעלו כלל על דעתם את הצורך לקחת, חלילה, את החוק לידהם.

בהכירי את שר הביטחון, אין לי ספק בכך שהוא אכן ינחה את כל הגורמים כדי להבטיח שיישוב יהודי, לא חשוב באיזה מקום בארץ, יזכה לאותה מידה של ביטחון שלה זוכה כל יישוב יהודי אחר. בלא פעולה נמרצת, פעולה אמיתית, קיימת סכנה — ולא דווקא ביהודה ושומרון אלא גם בירושלים, בתל-אביב ובחיפה.

להזכיר מנגנונים חשובים יותר? האם הדבר הזה באמת נחזק לביטחון? לתת גושפנקא חוקית לעיניים בשם הביטחון. זהו הניצול הציני ביותר שיכול להיות לנימוק הביטחון. זו נשיאת שמו של הביטחון לשווא. הגילויים על אודות שיטות השב"כ מעידים, כמובן, פרט על ההידרדרות של המנגנון הזה — ואני מצטער מאוד לראות אותו בהידרדרותו — על כך שאין לממשלה שום דרך להמשיך את הכיבוש בתנאים שלא ישפילו את ישראל ולא יעמידו אותה במצב הבלתי נסבל של מדינת משטרה. זה המחיר שאין להימנע ממנו אם הכיבוש ימשך. וזאת גם הסיבה לצורך לסיים את הכיבוש כהקדם האפשרי.

אבל, לדאבוני, לפי שעה אין לממשלה כל כוונה לסיים את הכיבוש, ואין שום חלק ממרכיבי הממשלה שיש לו כוונה לסיים את הכיבוש. זאת צריך להדגיש דווקא היום, כשאנחנו שומעים על הרצון ללכת לכחירות מוקדמות כביכול, כדי לתת איזה סיכוי לתוכנית שלום. הסיכוי לתוכנית שלום הוא קודם כול בזה שיפסיקו את מדיניות היד הקשה. שיפסיקו את הרדיפות, שיפסיקו את הגירושים, שיפסיקו את הענישה הקולקטיבית. לאחר שהדברים האלה יתבצעו, יש מקום לשקול ביתר רצינות, האם יש באמת למפלגת העבודה תוכנית שלום, או שמה כל מה שיש לה אינו אלא בלונים פורחים כאוויר.

אנחנו הולכים בדרך המובילה למבוי סתום. כל הסימנים אצלנו מעידים על כך. המצוקות הנוראות והקשות של יהודים ושל ערבים, שפוגעות בוודאי באותה מידה של כאב הן בלכבות של יהודים והן בלכבות של ערבים — הכול מעיד על כך שאנחנו שוקעים עמוק יותר ויותר בכביצה, ולא נצא ממנה אם לא נחליט על חפזית מרחיקה לכת: במדיניות.

אני מקווה שלפחות מה שמתרחש עכשיו, וההכרח להודות בכך שאנחנו מידרדרים והולכים מבחינת הסטנדרטים והנורמות המוסריים שלנו, לפחות זה ידובן משהו או משהם להגיע למסקנה שהגיע הזמן לבדוק מחדש אנה פנינו מועדות, ולבדוק האם העובדה שאנחנו שולטים בעם נגד רצונו, האם העובדה הזאת איננה בעוכרנו, והאם לא זאת העובדה אשר מסכנת את קיומנו כחברה וכמדינה יותר מכל תופעה אחרת שאתה עלינו להתמודד. תודה.

הי"ר ח' גרוסמן:

תודה רבה. ורשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם שפירא, ואחריו — לחבר הכנסת אברהם ורדיגר.

אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל):

גברתי הוישבת-ראש, כנסת נכבדה, אל רשימת הנשמות שנוכחי בתפילת "זכור" בחג השבועות הקרב וכא יצטרפו שלוש נשמות שאן זה עתה עלו לגנוי מרומים: נשמתה של הנכרת מנחם מאלפי-תמנשה, נשמתו הטובה של הילד רמי חבה מאלון-מורה ונשמתו של חושב מלילות גרזסי, ה' ייקום דמם.

הדין בנושא רציני כל כך של ביטחון הוא קשה שבעתיים כאשר הוא מתקיים בשעה שהם עדיין ניגרי, בשעה שהכאב עוד טרי וחד, בשעה שהרעמות עדיין לא יכשו. כנגד זה, הנושא מחייב בירור רציני ומעמיק, ויש להצטער על שאצלנו מתחכם כדי להודיע. היה הרבה יותר טוב אילו הקדשנו זמן ומחשבה לפתרון הבעיה ולמניעת אסונות.

אחם אורחים שהחליטו לבנות את ביתם מעבר לגבולות "הקו הירוק", כחלקם הגדול עשו זאת מתוך אמונה כי בכך הם מגשימים בצורה שלמה את מצוות יישוב הארץ. נכון שיש כאלה שהלכו להתיישבות גם מתוך מניעים אחרים, אבל אין הדבר יכול להמעט מזכותם של אלה הרואים בהתיישבות

— רצח הילד רמי חבה ז"ל והמצב הביטחוני ביהודה, בשומרון ובעזה והתנכרות הפיגועים בהם —

שכורים, ויצאנו מביתם מעודדים. וכך אמר לנו האב השכול נסים חבה: "היינו חוקים ונישאר חוקים. לא ניתן שמקרה זה יגרור לנו ללכת בראש שפוף. אנו בגב ההר, אנו שומרים על כפרסכא ועל פתח-התקורה, ואם אתם רוצים לנחמנו, הביאו לנו יותר ויותר יהודים ליהודה ושומרון. האזינו השמים, אנו נישאר כאן לעולם". כך זועק נסים חבה.

ואומנם זוהי התשובה אשר עלינו להשיב לשונאנו. יותר יהודים ביהודה, בשומרון ובעזה, עיבוי היישובים הקיימים והקמת יישובים חדשים באזורים המשותתפים. רק בדרך זו נוכיח את בעלותנו על ארץ אבותינו.

חברי הכנסת, לפני כשבוע חגג עם ישראל 20 שנה לשחרורה ולאחודת של ירושלים; ירושלים, מוקד הכיסופים של היהודים בכל הדורות, מאז ימי הבית-השני. ירושלים שלנו הוחזרה לבעליה. לא זכינו לזאת במשך אלפיים שנה וגם לא במלחמת העצמאות, כאשר ירושלים שבין החומות נשארה בידי האויב הירדני, ובתיה, בתיה הכנסת והישיבות שבתוכה נהרסו כליל על-ידי הלגיון הערבי המתפרע והאכזרי. בחסדי הקדוש כרוך הוא ובחושיותיו של חיילי צה"ל, אשר הקריבו עצמם לשחרורה של עיר הקודש — הוחזרה העטרה, וירושלים המאוחדת הוכרה רשמית כבירת ישראל לנצח. ואם מצפים שונאנו פראי אדם, אנשי הכנופיות והמחבלים המשתוללים בחוצות ירושלים או על הרהיבת, כי כ כך יתחילו — יתאכזרו. כי מה שהיהודי חש לגבי ירושלים ומה שירושלים מסמלת בעיניו, וכן חפילותו של היהודי בכל מקום שהוא לעבר ירושלים, כיסופיו, חשוקתו ואהבתו לירושלים — זאת לא חש שום עם בעולם, גם אלה הטוענים למקומות ההיסטוריים של אמונותיהם בירושלים שלנו.

עם ישראל יהדוף כל התקפה על מעמדה של ירושלים כבירת ישראל, וכך עלינו להבהיר בצורה ברורה וחד-משמעית גם לידינו בארצות-הברית: שכן עם כל אהדתה של ארצות-הברית לישראל, עדיין לא זנחו, כנראה, מנהיגיה את העיון שירושלים פתוחה למשאומתן בעת הדיונים על השלום כביכול. עמדה זו ביטא לאחרונה מזכיר המדינה של ארצות-הברית, מר ג'ורג' שולץ, ידיר ישראל, כשאמר בנאומו בפני ראשי השדולה היהודית למען ישראל, כי לדעת ארצות-הברית צריכה בעיית ירושלים להיות פתוחה למשאומתן במסגרת ועידה בין-לאומית, או בכל מסגרת אחרת של משאומתן על השלום. אלה דברים חמורים מאוד, ומי יודע אם אמרתו האומללה של שולץ בנושא ירושלים אינה תורמת או לא תורמת את תרומתה לשלהוב היצרים ולא גרמה, שלא במישרין, להתפרעויות של ההמון הערבי המוסט, אשר עדיין חולם ומקווה לראות את ירושלים כבירת מדינה ערבית פלשתינית.

בעת כזאת עלינו להודיע ולהצהיר ברורות, קבל העולם כולו, שידעו ושמעו כל אלה אשר עדיין חיים בתקוות שוא שהמדינה היהודית היא תופעה זמנית וחולפת, כי זכותנו — זכותו של העם היהודי — על כל שטחי ארץ-ישראל היא מוחלטת ובלעדית, הן מבחינת הכטחת הקורש-כרוך-הוא לעם ישראל והן מבחינת היסטורית, וגם מבחינת הצדק והיושר. קביעה זאת אינה ניתנת לערעור.

חברי הכנסת, הסופר עמוס עוז, אשר אינו חשוד בהשתייכות למתחם הימין, מחקקם נגד המגמות והרוחות המושכות בקרב השמאל הקיצוני לגבי זכותנו על ארץ-ישראל ואהדתו חסרת הפרופורציה לעם קפלטני ול"לוחמי החופש" שבקברו. וכך אומר עמוס עוז: "יש ביניהם יונים של דבש,

על כן, כשם אגודת ישראל, אני פונה לשר הביטחון על-מנת שייקח את החוק ביד — יש לו הזכות לכך: ויעשה פעם אחת טיהור כזה, שאם רוצחים יראו, יהודי — הם יפחדו לישון בלילה. תודה רבה.

שבה ויס (המערוך):

לא מתאים לאדם דתי כמון לדבר כך.

היו"ר ח' גרוסמן:

רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם ורדיגר, ואחריו — לחבר הכנסת אהרן אבוחצירא; ובהיעדרו — לחבר הכנסת מאיר כהנא.

אברהם ורדיגר (מורשה-פא"י):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, בראשית דברי ברצוני לשלוח ניחומים למשפחות מוזס, חבה וגירוסי על אובדן יקיריהם. השם ינקום דמם, אשר נפלו בידי פראי אדם. כנופיות ממצחים צמאי דם יהודי. המקום ינחם אותם בתוך אבלי ציון וירושלים.

אין סליחה ואין כפרה. יש לעקור מן השורש את הטרור הערבי, אשר מרוצץ גולגולות ילדים, שורף אנשים בבקבוקי תבערה ודורק בסכינים יהודים שלווים. עם מעשי זוועה כאלה אין להשלים, ויש לרדוף את האשמים ולהשיגם.

חברי הכנסת, בימים טרופים אלה, כאשר כולנו שקועים בפרשיות למיניהן, כאשר הממשלה הולכת ומסתבכת ואינה מוצאת דרך לכסות על כישלונותיה, כישלונות ההולכים ומסתעפים לכל עבר: כאשר ביטחון ישראל ושיירות החיוניים בסכנת התפוררות ופירוק, עקב המגמה של חוגים מסוימים לחבל בכלי היעיל ביותר למלחמה בטורר — שירות הביטחון הכללי, להרוס את מעמדו ואת כוחו מבלי להתחשב בתוצאות האיומות העוללות לצמות מהחלשתו; בימים אלה, כאשר המדינה כטלטה משב"כ לפרשת פולארד, מפרשת פולארד לנאפסו, מנאפסו לוועדת-אבן וממנה לוועדת-רוטנשטריך, מוועדת חקירה משטרתית לוועדת חקירה משפטית ממלכתית, וחוזר חלילה — מנצלים שונאנו, כנופיות המרצחים הערבים, את אוזלת היד של השלטון הישראלי ואורבים ליהודים בכל פינה כדי לרוצחם נפש על היותם יהודים, באכזריות וללא רחמים.

עוד לא התאושש עם ישראל מהטרנדיות של משפחות מוזס, משפחת חבה עדיין לא קמה מהשבעה, מהרצח האכזרי של בנם רמי, השם ינקום דמו, והנה ממשיך הטרור הערבי בעזה, שם נדקר למוות ג'ליל גירוסי, השם ינקום דמו, בכואו לגיסי פועלים ערבים לכפרו, והנה משתולל המון משולהב ומוסט על הרהיבת ובשערי-שכם, במטרה לערער ולהפריע לחיים שלווים של יהודים וערבים כאחד. וכל זה קורה בעת שכוחות הביטחון במיידים וגמצאים קרוב למקומות האירוע, וכל זה קורה בשנת ה-40 לקיום המדינה ובשנת ה-20 לשחרורה ולאחודת של ירושלים כבירת ישראל.

אנו מאמינים שבעזרת השם נתגבר, ידם של כוחות הביטחון תגיע לרוצחים, חיות הטרף ייתפסו, אבל השאלה היא אם אומנם יבואו על עונשם: כי העונש המצפה להם, אפילו מאסר עולם, אינו מרתיע את הטרוריסטים, המצפים לשחרורם, במקור, באמצעות חילופי שבויים, ושאלת עונש מוות לרוצחים מסוג זה — כן או לא — שאלה זו עדיין שנויה במחלוקת בקרבנו, מסיבות שונות.

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת, באנו בימים אלה לביתה של משפחת חבה, כאלון-מורה, לנחמה — באנו

— רצח הילד רמי חבה ז"ל והמצב הביטחוני ביהודה, בשומרון ובצפון
והתגברות הפיגועים בהם —

הארץ של מנהיגים מתיוונים ומתגוונים, הכבושים בידי תרבות
הזרה. הגיונית של המערב.

ילד רך וצעיר, בן שמונה שנים, רמי חבה הי"ד, נקטף
באבו. לא הוציא את ימיו, נרצח באכזריות על-ידי פלשתינים
ארורים. והנה, עוד הקבר טרי, ועוד יהודי נרצח ברם קר, הפעם
בעזה. גילול גירוסי הי"ד. עוד הלוויה, עוד הספר, עוד שבעה,
עוד אזכרה, עוד חירוף וגידוף של עם ישראל, של ארץ-ישראל,
של אלוקי ישראל. ועל שני הקברים מרחפת נשמתה של עוד
נרצחת, עפרה מוזס הי"ד, אם צעירה שנשרפה חיים בהשלכת
בקבוק תבערה לתוך רכבה על-ידי העיר הנודעת לשמצה —
קלקיליה.

יהודים, היש את נפשכם להבין את מלוא הטירוף של
הממשלה הזאת? את זה אפשר להכיר מהעיר קלקיליה. לפני
מלחמת ששת הימים היתה קלקיליה מוקד של הטרור. כל ערב
יצאו משם הטרוריסטים הרוצחים לכפרסבא, לנתניה,
לפתח-תקווה לרצוח. וחלמנו וקיוונו, מתי יבוא היום —
נקמה בקלקיליה. והנה הגיע היום — מלחמת ששת הימים,
וצה"ל פרץ את המחסומים לקלקיליה והם ברחו, ברחו
בפניקה, כולם ברחו עד לירדן. טוב? שמעו עד הסוף. שר
הביטחון, משה דיין, שלח את הצנחנים לירדן להחזיר אותם.
למה? לא לנקמה, חס ושלום, אלא כפי שהוא אמר: חס ושלום
שיחשבו בעולם שיש עוד גל של פליטים ערכים. 7,000 ברחו.
היום יש 30,000 שמה, מרצחים, שונאי ישראל.

צל האימה פשט על כל המדינה. רכבי ישראל ופרשי
נרגמים באבנים מדי יום על-ידי ערכים משוחררים מכל פחד
והרתעה. באוניברסיטאות ביהודה, בשומרון ובתבל-עזה —
מוקדי הסתה, שנאה וקריאה לשחוט את היהודים.
האוניברסיטאות שלא התקיימו כלל תחת חוסין, הביעות
האלה, נולדו ביום-טוב של בגין והליכוד, המגנים היום את
הטרור של שמעון פרס ורבין. אותם סטודנטים הופכים למנהיגי
אש"ף בעתיד, ואנחנו — דמוקרטיה.

בתוככי ירושלים, בשערי-שכם, מתפרעים מאות ערכים
ללא חת וללא פחד. אבנים, בקבוקים, מוטות, ואימת המשטרה
ומשמר הגבול כבר ירדה מפרקם, כי הערכים יודעים על כל
ההגבלות המטורפות שנכפו על כוחות הביטחון.

אם חס וחלילה נהרג איזה ערבי, מייד קמה ומתקוממת
מקהלת השמאלנים הבוגדניים בקריאה לאתר ולעצור ולהעניש
את החייל או את השוט. תוכנית ברורה ומכוונת להרוס את
צה"ל, את משמר הגבול, את כוחות הביטחון, בדיוק כמו שהם
מכפישים את שמו של השב"כ. תוכנית של יהודים חוקעי סכין
בגב האומה, שונאי ישראל, מפקדים את המדינה היהודית ואת
העם היהודי שבתוכה. תוכנית מוצלחת, כי כידהם הטלוויזיה
והרדיו הממלכתיים, כלי התקשורת האלה מנהלים ומודרכים
על-ידי שמאלנים מסוכנים שמסכנים את עצם קיומנו.

הממשלה האומללה הזאת, ממשלה של אוזלת-יד ואפס
עצור ועזוב של שמיר ושית, מתקלחת בפני השמאלנים האלה,
נסוגה בנביכות מנביחות כלכי עזי הנפש, כלכי גישוש
ההתאבדות. שכוחה היא בחוץ משגיגים גויים ונוכריים, מושגים
וערכים מעוותים ומסולפים של רחמנות כלפי אויבנו, דבר
שהגיע לשיא הטירוף בהוראת צה"ל, בצו של צה"ל, שלא
לפרסם תמונות של גופותיהם של מחבלים, טרוריסטים,
מרצחים, בעילה של "בנפול אויבך את תשמח". אי לבורות,
אוי להתייוונות, אוי לעמיה הארץ המביאים פסוק ממשל'ואין
להם שמץ של ידיעה מה אומר התלמוד על פסוק זה: "הני
מילי, אלה הדברים נאמרים בישראל, ביהודים, באיוב יהודי.

שחושבים שהתנועה הלאומית הפלשתינאית היא האחות
הצעירה של הפלמ"ח". והוא ממשך: "יש מגורים שמטפחים
איוו שהיא רומנטיקה על הפת"ח או על חזית זו או אחרת. אינני
שייך לאלה שנופלים על צווארה של ההווה הפלשתינאית.
התנועה הלאומית הפלשתינאית היא אחת התנועות האטרומות,
המכוערות והמרשעות ביותר מבין כל התנועות הלאומיות
במאה העשרים. לא רק כמה שעוללו לנו אלא כמה שעוללו
לעמים שלהם. יש בהם תעורבות של חוסר ראות, קנאות, רוע לב
ואלימות". אלה דברי עמוס עוז.

גברתי היושבת-ראש, זוהי התשובה ליפ"ה הנפש בקרב
חוגי השמאל, סופרים ועיתונאים, נציגי המוזכרים וההרס
העצמי, אשר יש להם, לצערי, נציגות גם בבית הזה.

דבריו של עמוס עוז מגלים את החסכול והאכזבה של אלה
שחוננו על תורות זרות — מרקסיזם, סוציאליזם וכדומה —
הרחק מתורת משה, הרחק ממושבת האלוקות מצללים באוזנינו:
בזכותה הגענו לארץ-ישראל.

היו"ר ח' גרוסמן:
תודה לחבר הכנסת ורדיגר, חבר הכנסת אהרן אבוטצירא
— אינו כאולם. רשות הדיבור לחבר הכנסת מאיר כהנא,
ואחריו — לחבר הכנסת אבנר חי שאקי.

מאיר כהנא (תנועת כך):
בבוקר היושבת-ראש, כנסת נכבדה, ומפני חטאינו גלינו
מארצנו. ושם בגלות, קרוב לאלפיים שנה, חיינו חיים של חלום
בלהות, חיים של שפלות, של דיכוי, של פחד מחמיד, אימה
נצחית, כאשר דברי התוכחה האלוקות מצללים באוזנינו:
"והנשארים בכם והבאתי מרץ בלבכם בארצת איביהם ורדף
אתם קול עלה נדף".

ואכן זאת היתה התמונה הגלותית, כך היה מראה היהודי
בגולה — פחד, אימה, בהלה, הגשמת האזהרה התורנית:
"ונתן ה' לך שם לב רגז וכליון עינים וראבון נפש והיו חייך
חלמים לך מנגד ופחדת לילה ויוםם ולא תאמין בחיך". ובגלות
הגוראת הזאת הרים היהודי המושפל והמפוזר את עיניו
לאלוקיו שבשמים בתחנונים של תחנון: אל הכיטה דל כבודנו
בגויים ושיקצינו כטומאת הנידה. עד מתי עורך בשבי
ותפארתך ביד צר.

איך קיוונו ליום הגדול והגורא של היציאה מהפחד
והעלייה לגאון. זה היום קיוונו לו — נגילה ונשמחה בו. כמה
ימים ולילות התפללנו וחלמנו על יום הגאולה והישועה, על
השיבה לארץ, לציון, על הקמת מדינה עצמאית וריבונית, שבה
נשתחרר מהפחד ומהבהלה, מלב הרגז ומדאבון הנפש, ממורן
הלב ומקול העלה הנידף. איך תיארנו בתפילותינו ובחלומותינו
את החירות, ואת הגאולה, את החיים החדשים והמחודשים,
חיים של כבוד וגאווה לאומית, של קומה וקופה, של יד רמה,
מדינה וחיים של קוממיות.

חברי הכנסת, לעג לרש, אשליה אכזרית, החלום והחזון
של דורות למאות הפכו בידי ממשלות ישראל ומנהיגי המדינה
לסיט, לאכזבה לאומית, לחלום בלהות. מי היה מעלה על
דעתו, כשבתנו כאשפות הגלות, כי לאחר הקמת המדינה
היהודית — פרי תפילותיהם של דורות — תתכנס הכנסת,
כנסת ישראל, לדון במצב של רצח יהודים בתוך הארץ, של
אימה ופחד הזורעים בקרב העם היהודי היושב בארצו כמורך
לב ציוני, בראבון נפש ישראלי?

וזאת היא קצירתה של הציונות החילונית, זאת תוצרת

זה שקט מדומה, משום שהאויב, שאינו רוצה בקיום יהודים, יגיע אחריו לכל מקום.

לפני זמן מה היתה לי שיחה עם אחד מראשי אוניברסיטת "אנג'אח" כשכסם. שאלתי אותו שאלת תם. אמרתי לו: אני חי בגליל עם כ-50% ערבים, בכבוד, בשוויון, איש לצד רעהו; מדוע כל כך קשה לך לשאת כמה יישובים יהודיים באזורים דלילי אוכלוסין ביהודה ובשומרון? — וזה אחרי שהוא אמר לי קודם לכן, שההתיישבות היהודית הזאת מפריעה לו ולחבריו. מדוע אני יכול לחיות בגליל עם 50% ערבים, והוא אינו יכול לחיות עם יהודים מעטים מאוד — מעטים מאוד, לטעמי — ביהודה ובשומרון? לא היתה לו תשובה. קשה היה לו לענות על כך. הוא ניסה להגיד לי שזה לא בדיוק אותו דבר, אבל תשובה לא היתה לו.

אני רוצה לומר לעצמנו ולכל המפקקים ולכל קטני האמונה: יהודה ושומרון וההתיישבות שם כבר נתנו דבינדינדי גבוהים. אם חוסין ומרעיו רוצים לשוחח, זה משום שיש התיישבות והתנחלות. אלמלא היתה זו, הם היו רואים בשטח אזור המחוזק על-ידינו פיקרן שלהם, ולכן שום דבר לא היה בוער להם. בהחלט "בוער להם הישכן". אם נהיה נחרצים ונדרוך במדיניות הישראלית מקדמת דנא, המדברת על משאומתן ישיר — גם נשיג אותו. יהיה משאומתן ישיר ללא תנאים מוקדמים, אני מבטיח לכם. רק הנחרצות שלנו תקבע זאת. זה ייקח עוד חודש, עוד חודשיים, אולי עוד שנתיים, אבל זה יגיע. יהיה משאומתן ישיר ללא תנאים מוקדמים.

יש בבית הזה חברי כנסת יהודים הכול. לעולם כמעט אינם טועים. אחד מהם, יוסי שמו, מדבר בפני אמצעי התקשורת על מטוס ה"לביא". כל חברי ועדת החוץ והביטחון, כשהם מדברים על ה"לביא", מהלכים על כהונות האצבעות. לא כל המידע מצוי בידינו. הוא כבר יודע שצריך לחסל את המטוס הזה. הוא מומחה לכול. הוא מדבר בביטחון עצמי רב. ובאותו ביטחון הוא גם מדבר בוועדות מסוימות. והוא מסוגל לשאת נאום של מחצית השעה על "משמרות המתנחלים המפריעים לשלום". מנגד זורקים בקבוקי תבערה, מנגד רוצחים ילדים יהודים, והוא מדבר על המשמרות של המתנחלים. אתם מבינים, המכשול לשלום — המתנחלים. במקום שצה"ל יקדוש את משאביו לגילוי הרוצחים, צריך לטפל במתיישבים ובמתנחלים. זוהי תפיסת העולם של אותו יוסי.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
ובמקום זה צריך לתת להם להשתולל?

שרה דורון (הליכוד):
למי אתה קורא "להם"?

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
למתנחלים.

שרה דורון (הליכוד):
למי לתת "להשתולל"?

בני שליטא (הליכוד):
רבותי, השתתפתי לפני זמן מה, מטעם הממשלה, באכזרה לחללי הרצח כמעלות, רצח נפשע של ילדים רכים. עמי היה גם חבר הכנסת, סגן יושב-ראש הכנסת, אהרן נחמיאס. באותו יום עצמ, יום ה"בר-מצווה" לאירוע המחירי הזה, התבשרנו על רצח נפשע של ילד יהודי נוסף, ותראו איזה רצח — באיזו אכזריות, באיזו נבזות, וזה בדיוק המשותף לילדי מעלות

אבל בדידו — בכס הגויים — כתוב: 'ואתה על כמותו תדרוך'.

רחמנות יש לכם, ממשלת הולד? הרמב"ן כבר הגדיר את זה כרחמנות של טיפשים. וכך אמר: "כי ברחמנות הטיפשים יאבד כל משפט". "ורחמי ורשעים אכזרי", פסוק במשלי. ואכן, אכזריים אתם, רוצחים אתם, שותפים לרצח יהודים נקיים מחטא, חפים מכל פשע, יהודים שסמכו עליכם כמנהיגים, כממשלה, להגן עליהם, לעשות את הכול ללא היסוס וללא הגבלות, למחוק את אויבינו באכזריות של חכמים.

פושעים אתם. תורה הקדושה ציוותה: "לא תעמד על דם רעך". ואתם עמדתם על דם רעים ורעות. התורה ציוותה על הזקנים להכריז: "ידינו לא שפכה את הדם הזה". ואתם שפכתם דם נקי בישראל, על-ידי סיורכם לבער את הערבים המרצחים מקרבנו.

דו"קים? אין דו"קים עם עם השואף להשמד אותנו. וכל שעה שניתן להם לחיות בקרבנו קיימת סכנה של עוד רצח יהודי. ודם יהודי זה על ראשכם, הרחמנים הטיפשים והאכזריים.

היו"ר ח' גרוסמן:

רשות הדיבור לחבר הכנסת אהרן אבוהצירא — איננו; חבר הכנסת אבנו חי שאקי — איננו. חבר הכנסת בני שליטא, בבקשה.

אני מצטער, אבל מי שחושב שאם לא יהיה נוכח, ידבר אחרון — טועה. כיוון שזכות האחרונים נתונה לשתי הסיעות הגדולות, אני יכולה להחליף אותם רק על דעת שתי הסיעות הגדולות. לכן, אם מישור הבטיח לחבר הכנסת שאקי שהוא יהיה האחרון, ניתן לעשות את זה רק על דעת חברי הכנסת מהליכוד או מהמערך. בבקשה, חבר הכנסת שליטא.

בני שליטא (הליכוד):

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת, התבטאותו של שר הביטחון על סדרי עדיפויות היתה אומללה, ומוטב שלא היתה נאמרת כלל. זו היתה תוספת לא מוצלחת על ההסתה הקיימת ממילא בערי הפיתוח ביחס ליהודה ושומרון. אין שום דבר בין ערי הפיתוח לבין יהודה ושומרון, אלא בלבם ובראשם של אלה המסייתים אותם אלה באלה. על-פי אותו היגיון אפשר תמיד לומר: כראו נמחק עיר פיתוח מסוימת מעל המפה וניתן את תקציביה לעיר אחרת. אפשר גם למחוק את אלקנה ולתת לאריאל. האומנם אנחנו נדבר בסופרלטיבים באלה? האם נקבל מדיניות כזאת? לעניות דעתי, זקוק עם ישראל לכולם, גם לערי הפיתוח, גם ליהודה ושומרון, וצה"ל מחויב במתן הגנה מרבית לכל יהודי באשר הוא שם. מעולם לא התיישבנו על-פי נוחות ההגנה. התיישבנו בהר ובבקעה ובכל מקום קשה שבו צריך להפריח את השממה ואת הכבדות. התיישבנו, והיישובים קיבלו הגנה. לכן אין שום היגיון בחפיסה הזאת, שלפיה כאילו לא צריכים אנשים ללכת למקומות מסוימים, מפני שזה פחות בטוח. זה בדיוק תפקידו של צה"ל — לגרום לכן שבכל מקום יהיה בטוח בדיוק כמו במרכז רחוב דיזנגוף.

מתנהלת הסתה הגורסת שההתנחלויות ביהודה ובשומרון מפריעות לשלום, שהמתיישבים הם עושי הצרות. על-פי אותו עיקרון אפשר לומר גם שקריית-שמונה גרמה למלחמת "שלום הגליל". אין איזולת גדולה מזאת. בכלל, גם בבית הזה יש לנו די והותר יהודים, המשיאים לנו כל הזמן עצות: צריך להעביר את כולם מהצפון לאזור ראש-פינה, לחסל את היישובים ביהודה ובשומרון, ואז נשכן לבטח, יהיה שלום, יהיה שקט.

ומהארץ כולה, ואני, בתוכם, כאו להשתתף באבלם של בני משפחת חבה, שבנם רמי בן השמונה נרצח בידי מרצחים, 200 מטרים מהיישוב.

בעומדי ליד הקבר של הילד היהודי הקטן, שחייו נקטפו בידי מרצחים, אמרתי באוזני המתאבלים את הדברים הבאים: משפחת חבה האבלה, היום אנו מביאים לקבורה את בנכם הקטן, אבל רק לפני שנים אחדות נחטפו ונרצחו בחיפה עירי הנער דני כ"ץ והנערה דפנה כרמון. יש חוטאים מקשרים בין שלושת האירועים האלה וגם כינם לבין אירועים אחרים שאירעו במקומות אחרים בארץ: האחד — האיבה הערבית הבלתי מתפשרת עם עצם קיומנו כמדינה יהודית-ציונית כאן; השני — העדר ענישה מרתיעה וכוח הרתעה ישראלי כנגד מבצעי מעשי רצח של ילדים ואזרחים חסרי מגן על רקע לאומני גזעני.

יהודים אבלים, עלינג לזכור ולעולם לא לשכוח כי רק לפני שני דורות, כאן במזרח התיכון, קראו ליהודים כגינני מיוחד "אבנא אלמות" — בני מוות. פירושו של דבר: ציבור של נשים, אבק אדם, שכל אחד יהיה לקחת את דמם. מדוע? מפני שהיהודים בחלק זה של העולם היו חסרי ארגון, משוללי חירות, אסור היה להם להצטייד בנשק מגן, הם לא יכלו להגן על עצמם: כל אחד בחלק זה של העולם ידע, שאם הוא שופך את דמו של יהודי, או של ילד יהודי קטן, לא צפוי לו כל עונש. לא היה נוקם ולא היה מעניש, כי העדה היהודית בחלק זה של העולם הייתה קטנה, חלשה, ולא יכלה להשיב מלחמה, להגן על כבודה.

אבל, חברי הכנסת, הדבר המעניין ביותר הוא, שדווקא בתקופת המנדט הבריטי היו אלה ארגוני המגן היהודיים ששמו קץ לאותה אמרה נוראה "אבנא אלמות" — בני מוות. היינו מיעוט בארץ-ישראל היישוב הערבי, הרוב הגדול, ידע שהמיעוט היהודי, באמצעות ארגוני המגן שהקים, החליט שדם יהודי לא יהיה עוד הפקר, וכאשר פגעו בכבודה של יהודייה וכאשר רצחו ילד יהודי או יהודי חסר מגן, ידעו ארגוני המגן היהודיים בתקופת המנדט הבריטי להעניש את המבצעים ולנקום. כן, חברי הכנסת, כלי כל כושה — לנקום.

אחד הדברים המדהימים הוא, שדווקא כאשר הקימו מדינה יהודית, אנו בני-חורין יש לנו צבא-הגנה לישראל — והוא הצבא החזק ביותר באזור, צבא שיכול להרתיע צבאות ערביים מלתקוף את ישראל, ואם הם תוקפים, זה צבא שיכול להכים את הצבאות הערביים — דווקא כעת הזאת איבדנו את כוח ההרתעה כנגד רוצחים מבצעי מעשי פשע. מעשי רצח ברם קר של יהודים חסרי מגן.

חברי הכנסת, שואל אדם את עצמו: מדוע זה המצב? מה גרם לכך שאיבדנו את כוח ההרתעה כנגד מבצעי מעשי רצח ברם קר של יהודים חסרי מגן, על רקע גזעני-לאומני, דווקא כאשר יש לנו כוח אדיר כזה באזור הזה של העולם? אחת הסיבות לכך היא, שאת יחידותינו הפנימיים אנחנו מנהלים כחזק. אין זה סוד, כל ערבי יודע, כל מרצח יודע שלא צפוי לו עונש מוות, שמקסימום הענישה הוא מאסר לתקופה ממושכת, כזאת או אחרת.

חברי הכנסת, זועזעתי כאשר שמעתי שבחיפה, בכית-המשפט המחוזי, בעת שנגזר דינם של רוצחי דני כ"ץ למאסר עולם, קמו המרצחים הכריזו באוזני כל הנאספים וניחמו את משפחותיהם: אל תדאגו, ממילא לא נשב כמאסר תקופה ממושכת. אחינו ישחררו אותנו בעסקת החליפין הבאה.

ולרמי חבה, ויכרנו לברכה: הם פשוט היו יהודים. לכן הם צריכים למות.

חברי הכנסת שעליהם אני מדבר דורשים גם חקירה עד איש השב"כ האחרון. לא אכפת להם, שבזכות אותה חקירה קרושה וזודקת לא יתקיים השב"כ, אבל כשאנחנו נצטרך ביטחון, הם, אותם חברי הכנסת, לא ייתנו לנו אותו. את הביטחון נצטרך לקבל מהשב"כ, לא מהם. לכן אני מציע שלא נמחר ולא נמסור למשטרה את חקירת שיטותיו של ארגון מקביל. לא ייתכן שהמשטרה תחקור את השיטות של ארגון מקביל, שגם הוא עוסק בחקירות. זה פשוט לא מקובל.

המדינה הזאת והעם הזה רוצים גילויים, הם רוצים גלגול את האשמים ואם מדובר על אמצעים ועל גילויים, אנחנו רוצים קודם כול גילויים.

אני מסיים, גברתי היושבת-ראש, ואני קובע, שדרושה הצעת חוק, שלפיה כל אדם שנשפט והורשע בעבירות נגד ביטחון המדינה יאבד אוטומטית, לאחר ריצוי עונשו, את האזרחות הישראלית ואפשר יהיה לגרוש מהארץ.

שר הביטחון י' רבין:
למרביתם, כמעט לכולם, אין אזרחות ישראלית.

בני שליטא (הליכוד):
אני אוכזר: חוק זה יוחל הן על תושבי השטח שבתוך "הקו הירוק" והן על אחרים. הגירוש הוא אמצעי יעיל, אדוני שר הביטחון, ואילו בוצע גירוש כעת החילופים של המחבלים ששחררו מבתי-הכלא והם היו נזדקקים למדינה ערבית כלשהי, היה המצב שונה.

שר הביטחון י' רבין:
חבר הכנסת בני שליטא, את ההתחייבות להשאיר אותם בארץ נתנה הממשלה שכינה לפני הממשלה הנוכחית.

יהושע מצא (הליכוד):
בסדר, מה זה משנה? היום צריך לגרש.

שר הביטחון י' רבין:
התחייבות בין-לאומית.

יהושע מצא (הליכוד):
להרוס את הבית מותר?

אהרן נחמייאס (המערך):
הוא רק מעמיד דברים על דיוקם.

בני שליטא (הליכוד):
אדוני שר הביטחון, אני מפנה את מבטי אליך רק משום שאתה מכהן ברגע זה כשר הביטחון, אבל הביקורת שלי מופנית כלפי ממשלת ישראל שהחליטה על כך, גם אם זו ממשלה אחרת. הדברים שאמרת נכונים; אני מבקר את הממשלה שהחליטה על כך.

שר הביטחון י' רבין:
הממשלה קיבלה על עצמה אחריות לכל החלטות הממשלה.

הי"ר ח' גרוסמן:
תודה. רשות הדיבור לאחרון בדיון זה, חבר הכנסת אמנון לין.

אמנון לין (המערך):
גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, היה זה יום עצוב מאוד כאלון-מורה. אלפי יהודים, ממתיישי יהודה ושומרון

חבורת כ"ז, ישיבה שכ"ה

— רצח הילד רמי חבה ז"ל והמצב הביטחוני ביהודה, כשומרון ובעזה והתגברות הפיגועים בהם —

לדין על רצח הילד רמי חבה ז"ל והמצב הביטחוני ביהודה, בשומרון ובעזה והתגברות הפיגועים בהם. כשם הסיעות הליכוד, המערך-יחדל"ע, הסיעה הדתית לאומית, ש"ס, אגודת ישראל, מורשה-פא"י, אומ"ץ — חברת הכנסת ערנה סולודר.

ערנה סולודר (המערך):

כבוד היושבת-ראש, חברי הכנסת, ברצוני להביא את הצעת הסיכום לדין על רצח הילד רמי חבה ז"ל והמצב הביטחוני ביהודה, בשומרון ובעזה והתגברות הפיגועים בהם. כשם הסיעות הליכוד, המערך-יחדל"ע, הסיעה הדתית לאומית, ש"ס, אגודת ישראל, מורשה-פא"י, אומ"ץ:

הכנסת רושמת לפנייה את הדעת הממשלה, שנמסרה לכנסת על-ידי שר הביטחון יצחק רבין היום, יום ב', ד' בסיוון התשמ"ז, 1 ביוני 1987.

היו"ר ח' גרוסמן:

הצעת סיכום מטעם סיעות מפ"ס, ר"צ ושינוי יביא חבר הכנסת דוד צוקר.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

הצעת סיכום לדין על רצח רמי חבה, זיכרוננו לברכה, והמצב הביטחוני ביהודה, בשומרון ובעזה והתגברות הפיגועים בהם, מטעם סיעות מפ"ס, ר"צ ושינוי:

1. הכנסת מביעה יגונה וצער על הרצח הנפשע של רמי חבה, שנטבח בידי בני עוולה.

2. הכנסת מוקיעה את הטרור המתמשך, הפוגע בחפים מפשע ומחבל בכל סיכוי לפתרון מוסכם של הסכסוך היהודי-הערבי ושל בעייתם הלאומית של הפלשתינים.

3. הכנסת קוראת להסדר מדיני הוגן, המבוסס על זכותם של שני העמים החיים בארץ-ישראל להגדרה עצמית.

4. הכנסת קובעת כי צעדי ענישה קולקטיביים, גירוש ומאסרים אדמיניסטרטיביים, שהוחזרו בשלוש השנים האחרונות, עומדים בסתירה לחוק הבין-לאומי ואין בהם משום פתרון יסורי לטרור.

היו"ר ח' גרוסמן:

תודה. בשם סיעת התחיה — חבר הכנסת גרשון שפט.

גרשון שפט (התחיה):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, הצעת סיכום מטעם סיעת התחיה:

הכנסת שולחת את הנחומים למשפחות השכולות שנפגעו מפעולות הטרור בכל רחבי ארץ-ישראל.

הכנסת קוראת לעקור משורש את אוירת ה"טרור" מבית, הקוראת לעקור את ההתיישבות היהודית ביש"ע ומנהלת כנגדה תעמולה דה-לגיטימציה ועל-ידי כך מעוררת את הטרור האש"ף.

הכנסת קוראת לסגור את האוניברסיטאות המסייעות לטרור ביש"ע ואת עיתוני ההסתה במזרח-ירושלים המשמשים חממה לקני המרצחים.

הכנסת קוראת לממשלה להרחיב את מסגרת העבירות שעליהן יחול עונש גירוש על מחבלים וליישם הלכה למעשה את עונש המוות במקרי רצח אכזריים.

הכנסת קובעת שהדרך המשמעותית ביותר לעקירת הטרור

חברי הכנסת, אנו ממשיכים להסס בנוגע לשיטת ענישה מרחיעה, לדרך למנוע טרור נגד אזרחים יהודים וילדים חסרי מגן. כל מבצעי מעשי הרצח האלה יודעים היטב שאנחנו מסוככים בנושא זה בתוך עצמנו.

עמדו כאן חברי כנסת וניסו לשכנע אותנו שאין כל תכלית בעונש מוות, שאין זו ענישה מרחיעה. אני רוצה לומר שיש לעשות הבחנה. מחבלים הנלחמים נגד יחידות שלנו בשדה ומרמים ידיים תוך קרב — איש מאתנו לא יציע להוציא מחבלים כאלה להורג. מדרע? מפני שאני רוצה שמחבל כזה, היוצא לקרב נגד יחידות שלנו, לא יילחם עד הכדור האחרון. אני רוצה שתהיה לו סיבה טובה להרים ידיים ולא להילחם עד הכדור האחרון ולגרום לקורבנות רבים יותר לחיילינו. אבל מה דינו של אותו מחבל שהגיע בסירת גומי לנהריה, רצח משפחה ולקח ילד קטן ורץ אתו לחוף, וכשראה שהסירה מנוקבת בכדורים ויחידות צה"ל נמצאות בסביבה, הוא התכוון להרים ידיים — ואומנם הרים ידיים, אבל לא הרים ידיים ולא נכנע לפני שרוצח את הגולגולת של הילד הזה על הסלע שעל שפת הים? רק אחרי-כך הוא הרים ידיים. אני שואל אתכם: מה דינו של מרצח כזה, אם לא דין מוות? אנחנו נאמר שזה לא מועיל. אגב, אותו מחבל שוחרר בכנסת החליפין שעשינו.

אני מכסים, חברי הכנסת, שכשמדובר בתנועות מחתרת עם אידיאולוגיה, עונש המוות, אשר לא הרחיע אחרים, לא ירחיע גם אותן. אבל ביהודה ובשומרון יש היום תופעה של פעולות חבלה ורצח ספורדיות. של שבאב המחליטים ביניהם: כואו נלך לרצוח יהודים. אני שואל את עצמי: אילו ידעו רוצחיהם של דני כ"ץ ודפנה כרמון כחיפה, והרוצח של הילד רמי חבה באלון-מורה, שצפוי להם עונש מוות, האם לא היו מהססים יותר לפני שביצעו את מעשיהם? האם לא היו חייבים להביא בחשבון את העונש הצפוי להם?

היות שאני חייב לסיים, אומר: אנחנו, חברי הכנסת, חייבים להמשיך הלאה במאמצים שלנו לפתרונות מדיניים. אין ספק בכך שפתרונות מדיניים נותנים סיכוי ליצירת אווירה של חיים בשלום בין יהודים לערבים. אבל אני רוצה להוסיף: גם אם יהיו פתרונות מדיניים, תמיד יהיו חוגים וארגונים פורשים של ארגוני החבלה שלא יסכימו לפתרון המדיני. כשאנחנו מדברים על ענישה מרחיעה, אנחנו צריכים לצאת מנקודת המוצא, שיש לנו עסק גם עם אלה שאינם מוכנים בשום אופן לקבלת פתרון מדיני.

אני מציע לשר הביטחון, לכנסת ולממשלה לדרן בכל כווד הראש בדרכי הענישה על מעשי הטרור שארגוני החבלה מבצעים ביהודה ובשומרון ובתוך ישראל. לא מדובר רק בעונש מוות למבצעי רצח בדם קר בתנאים משמרים, אלא גם על אמצעים אחרים. כגון גירוש מסיחים, גירוש אלמנטים המארגנים את הפעולות האלה; מדובר בפעולות למניעת פעילות כל מערכת ההסתה, עיתונים הקוראים להסתה.

אני רוצה לסיים ולומר: אני פועל במישור של הבנה יהודית-ערבית. דווקא משום כך אני טווח שהענישה המרחיעה הזאת נגד אלמנטים קיצוניים ברחוב הערבי, הפועלים נגד כל הסדר שלום כינינו לכין הערבים, משרתת גם אותם ערבים מקומיים המעוניינים לפלס יחד אתנו דרך לשלום ולהבנה. מי שמעניש את האלמנטים שאינם מוכנים לכל הסדר של שלום מונע גם ביצוע מעשי רצח נגד אותם ערבים המעוניינים לפלס אתנו דרך לחיי שלום והבנה. תודה רבה.

היו"ר ח' גרוסמן:

תודה. חברי הכנסת, אנו ניהשים לסיכום. הצעת סיכום

— רצח הילד רמי חבה ז"ל והמצב הביטחוני ביהודה, בשומרון ובעזה והתגברות הפיגועים בהם —

מן השורש היא נטייה והעמקה של יישובים חדשים בכל רחבי ארץ ישראל.

היו"ר ח' גרוסמן:

תודה. בשם סיעת חר"ש — צירלי ביטון.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת, אני מחבד להביא לבית הצעת סיכום של סיעת חר"ש לסיכום הדיון בהודעת הממשלה בנושא רצח רמי חבה, זיכרונו לברכה. והמצב בשטחים הכבושים:

1. הכנסת מגנה את הרצח המתועב של הילד רמי חבה, והיו מניעיו ומבצעיו אשר יהיו.

2. הכנסת קובעת ששפיכות הדמים הנמשכת וקיפוח חייהם של יהודים וערבים וסבלם של שני העמים צומחים בביצת הכיבוש הנמשך זו השנה ה-20.

3. הכנסת מגנה את מדיניות הדיכוי הנקוטה על-ידי כוחות הכיבוש הישראליים, את המעצרים המינהליים והגירוש מהמולדת, את רמיסת זכויות האדם והניסיון המתמשך —

עוזי לנדאו (הליכוד):

היו"ר ח' גרוסמן:

חבר הכנסת לנדאו, עכשיו קוראים את הסיכומים ואין זכות. הוויכוח הסתיים.

עוזי לנדאו (הליכוד):

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
מה אמרת? מה הוא אמר?

חיים רמון (המערך):

היו"ר ח' גרוסמן:

חבר הכנסת לנדאו, אין לך רשות הדיבור ואין לך דבר לומר עכשיו.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני חוזר:

2. הכנסת קובעת ששפיכות הדמים הנמשכת וקיפוח חייהם של יהודים וערבים וסבלם של שני העמים צומחים בביצת הכיבוש הנמשך זו השנה ה-20.

3. הכנסת מגנה את מדיניות הדיכוי הנקוטה על-ידי כוחות הכיבוש הישראליים, את המעצרים המינהליים והגירוש מהמולדת, את רמיסת זכויות האדם והניסיון המתמשך לחסל את קיומו הלאומי של העם הערבי הפלשתיני.

הכנסת קוראת לממשלה לפעול בשטחים הכבושים בהתאם לאמנות הבין-לאומיות בקשר לזכויות האדם.

4. הכנסת קובעת שרק השגת שלום צודק, המבוסס על נסיגה מכל השטחים הערביים שנכבשו ביוני 1967, והכרה בזכותו של העם הפלשתיני להגדרה עצמית ולהקמת מדינתו העצמאית בצדה של ישראל — רק פתרון זה, שייתכן במסגרת ועידה בין-לאומית בחסות האו"ם, יכול להוציא את האזור מהמשך המלחמות וממעגל שפיכות הדמים.

קריאות:

היו"ר ח' גרוסמן:

חברי הכנסת, אלה סיכומים. אני מצטערת. שכחתם מה זה סיכום של דיון? אין זו פתיחה של הדיון.

הושע מצא (הליכוד):

לגבי צירלי זה בסדר.

היו"ר ח' גרוסמן:

אני מבקשת ממך. זאת כנסת ולא משהו אחר, וצריך לכבד את הכנסת.

הושע מצא (הליכוד):

את הכנסת כן, אבל מי שלא מכבד אותה — — —

היו"ר ח' גרוסמן:

אבקש מחבר הכנסת מיעארי להביא את הסיכום בשם הרשימה המתקדמת לשלום. אבקש שלא תהינה הערות כלשהן. אנחנו מתכוונים רק להצבעה.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):

כבוד היושבת-ראש, כנסת נכבדה, הודעת סיכום מטעם סיעת הרשימה המתקדמת לשלום. בתום הדיון על הודעת שר הביטחון מ'1 ביוני 1987:

הכנסת דוחה את הודעת שר הביטחון וקובעת:

1. מצב הביטחון המערער בשטחים הכבושים הוא תולדה של סירוב כפול: סירובן של כל ממשלות ישראל ב-20 השנים האחרונות להמיר את מצב הכיבוש בהסדר שלום וסירובו של העם הפלשתיני להשלים עם דיכוי ועם כיבוש אדמותיו.

2. מדיניות "היד הקשה" אין בה כדי להרגיע את הרוחות ולהרפות את המחיתות, אלא להיפך: מדיניות זו מולידה פירות באושים של פגיעה בחפים מפשע והיא אחראית להידרדרות המתחוללת לנגד עינינו.

3. הדרך היחידה למנוע הידרדרות נוספת מחייבת פתרון מדיני, המבוסס על הכרה ישראלית בזכות ההגדרה העצמית של העם הפלשתיני, תוך כדי הבטחת שלומה וביטחונה של מדינת ישראל.

4. הדרך להשגת פתרון מדיני כזה מחייבת כינוסה של ועידת שלום בין-לאומית, בהשתתפות החברות הקבועות במועצת הביטחון וכל הגורמים הקשורים במישורין לסכסוך הישראלי-הערבי, לרבות ישראל, אש"ף ומדינות ערב.

5. באורח מיידי נתבעת הממשלה לצמצם את מעורבות הממשל הצבאי וכוחות הביטחון בחיי היומיום של האוכלוסייה הפלשתינית בשטחים הכבושים. כמיוחד נתבע שר הביטחון להפסיק את צווי הגירוש, המעצרים המינהליים וצווי ההגבלה למיניהם, כדרך בזויה לענישה ללא משפט הוגן, וכן לדון את כוחות צה"ל הפועלים ביממה האחרונה במחנה הפליטים בלאטה ליד שכם, להפסיק את פעולות הענישה הקולקטיבית ולהסיג את כוחות הצבא אתורח אל מחוץ לתחום המחנה.

בני שליטא (הליכוד):

כמקום היד הקשה — — —

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):

אני שמעתי את כל השטויות שלך מכאן. אז תשמע דברים הגיוניים. פעם אחת תשמע דבר הגיוני.

חוברת כ"ו. ישיבה שכ"ה, ד' באייר התשמ"ז (1 במאי 1987)
 — רצח הילד רמי חבה ז"ל והמצב הביטחוני ביהודה, בשומרון ובעזה
 — ההתגברות הפיגועים בהם —

ה צ ב ע ה

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חבר הכנסת
 מ' מיעארי לא נתקבלה.

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חבר הכנסת
 צ' ביטון לא נתקבלה.

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חבר הכנסת
 ג' שפט לא נתקבלה.

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חבר הכנסת
 ד' צוקר לא נתקבלה.

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חברת הכנסת
 ע' סולודר נתקבלה.

היו"ר ח' גרוסמן:

חבר הכנסת מיעארי, אתה לא מתווכח עכשיו.

בני שליטא (הליכוד):

היו"ר ח' גרוסמן:

חבר הכנסת בני שליטא, אני קוראת אותך לסדר בפעם
 הראשונה, ועוד מלה אחת ואקרא אותך לסדר בפעם השנייה,
 ובפעם השלישית בבתי-אחת.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):

6. רשויות החקירה והמשפט נתבעות לחקור לא רק את
 רצח הילד היהודי רמי חבה, זיכרונו לברכה, אלא גם את יתר
 מקרי הרצח של ילדים ונערים ערבים בשטחים הכבושים, שלא
 פוענחו ומקצתם תוארו בהרחבה ככתבת תחקיר של
 העיתונאית חנה קלדרון, במוסף השבועי של "הארץ" מיום 3
 באפריל שנה זו. תודה רבה.

היו"ר ח' גרוסמן:

תודה. נדמה לי שמותר לי להעיר שרצוי שהסיכומים יהיו
 יותר קצרים.

היו"ר ח' גרוסמן:
 חברי הכנסת, אני מאחלת לכם חג שמח. נתראה בשבוע
 הבא, ביום שני, בשעה 16:00. תודה. ישיבה זו נעולה.

חברי הכנסת אנתנו ניגשים להצבעה.

הישיבה ננעלה בשעה 14:52.

נספחות

א. סדר-היום לישיבה שכ"ה

- דברי ברכה של יושבי-ראש הכנסת לנשיא הונדורס.
א. שאלות בעל-פה.
ב. שאלות ותשובות.
ג. הצעת סיעה תנועת "כך" להביע אי-אמון לממשלה כשל החלטת הממשלה בעניין שכר לימוד ליוצאי צבא.
ד. רצח הילד רמי חביה ו"ל והמצב הכיטחוני ביהודה, בשומרון ובעזה והתגברות הפיגועים בהם.
ה. הצעת ועדת הכנסת לתיקון סעיפים 3, 4, 14, 22, 29, 102 ו-135 לתקנון הכנסת.
ו. הצעת חוק משכן הכנסת ורחבתו (תיקון מס' 4). התשמ"ז — 1987 (קריאה ראשונה).
ז. הצעת חוק לתיקון פקודת הנמלים (מס' 2). התשמ"ז — 1987 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
ח. הצעת חוק לתיקון חוק הספנות (הגבלת אחריותם של בעלי כלי שיט) (תיקון). התשמ"ה — 1985 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
ט. הצעת חוק לתיקון פקודת האגודות השיחופיות (מס' 4). התשמ"ז — 1987 (קריאה ראשונה).
י. הצעת חוק לעידוד השקעות הון (תיקון מס' 32). התשמ"ז — 1987 (קריאה ראשונה).
יא. הצעת חוק לתיקון פקודת כתי-הסוהר (מס' 9). התשמ"ז — 1987 (קריאה ראשונה).
יב. הצעת חוק-יסוד: הכנסת (תיקון מס' 18) (קריאה ראשונה).
יג. הצעת חוק הנכים (תגמולים ושיקום) (תיקון מס' 14). התשמ"ז — 1987 (קריאה ראשונה).
יד. הצעת חוק לשכת עורכי-הדין (תיקון מס' 16). התשמ"ז — 1987 (קריאה ראשונה).
טו. הצעת חוק התכנון והבנייה (תיקון מס' 25). התשמ"ז — 1987 (קריאה ראשונה).
טז. הרפואה המשפחתית כמנוף לחיסול משבר הרפואה — הצעת חבר הכנסת ד' בן-מאיר.
יז. פיטורי מורים והשיכוש בעקבותם במערכת החינוך — הצעות חברי הכנסת מ' פלד, ד' דינינו, ד' מגן ור' איתן.
יח. עיצומים והשבתות במערכת החינוך — הצעת חבר הכנסת ר' איתן.
יט. המשבר המתמשך במערכת הבריאות.
כ. המשבר המחריף בבתי-החולים — הצעות חברי הכנסת ו' שפיטוב ור' כהן.
כא. הצעת חוק היטל על נסיעה לתוך-לארץ (תיקון מס' 3). התשמ"ז — 1986 (קריאה ראשונה).
- כב. הצעת חוק חגורות בטיחות ברכב. התשמ"ו — 1986 (קריאה ראשונה).
כג. הצעת חוק הנויקים האזרחיים (אחריות המדינה) (תיקון מס' 3). התשמ"ה — 1985 (קריאה ראשונה).
כד. הצעת חוק רישום קבלנים לעבודות הנדסה בנאיות. התשמ"ו — 1986 (קריאה ראשונה).
כה. הצעת חוק החיילים המשותתרים (החזרה לעבודה) (תיקון מס' 8). התשמ"ו — 1986 (קריאה ראשונה).
כו. הצעת חוק המכר (דירות) (תיקון מס' 2). התשמ"ה — 1985 (קריאה ראשונה).
כז. הצעת חוק פנקס הבוחרים (הוראות שעה). התשמ"ו — 1985 (קריאה ראשונה).
כח. הצעת חוק לתיקון פקודת זיכיונות החשמל. התשמ"ה — 1985 (קריאה ראשונה).
כט. מושב חבר הנאמנים של הסוכנות בניידורק — הצעות חברי הכנסת ע' לנדאו, ח' דרוקמן, ג' כהן וע' סולודר.
ל. התבטאויות של הרב פרדס בעיתון "כותרת ראשית" — הצעת חברת הכנסת ש' אלוני.
לא. עידוד שירות קבע של קצינים זוטרים בצבא — הצעת חבר הכנסת י' שריד.
לב. הודעת ראש הממשלה בדבר הסדרים חדשים לניהול חי התושבים בשטחים — הצעות חברי הכנסת ד' עטשי, ש' אלוני, א' גרנות, ב' בן-אליעזר, מ' איתן וג' כהן; נאום חסיין ומשמעותיו — הצעות חברי הכנסת אמ' לין, ר' כהן, י' צבן, מ' מיעארי ור' נאמן.
לג. הקמת מנזר הכרמליטים באושביץ — הצעות חברי ר' שילנסקי ור' גרוסמן.
לד. העלאת מחירי הרלק לתעשייה — הצעת חבר הכנסת א' גרנות.
לה. הצהרת ישראל בעצרת האו"ם על הפסקת אש בלבנון ועל נסיגה הדרגתית מדרום-לבנון — הצעת חבר הכנסת א' גרנות.
לו. הפסקת זרם המים לעיר אוס-אל-פחם — הצעת חבר הכנסת ת' טובי.
לז. בקשה מארצות-הברית לבטל מעמד של פליטים ליהודים היוצאים מברית-המועצות — הצעות חברי הכנסת א' גרנות וש' בן-שלמה.
לח. מאזן הגירה שלילי בגליל — הצעת חבר הכנסת א' נחמיאס.
לט. שלטון החוק — הצעת חבר הכנסת מ' וירשובסקי.